

RETTENS DOM (Første Afdeling)
24. oktober 1991 *

Indhold

Sagsfremstilling	II-1037
Retsforhandlinger	II-1046
Parternes påstande	II-1047
Realiteten	II-1048
Beviset for overtrædelsen	II-1048
1. Bevismæssige konstateringer	II-1049
A — EATP-mødet den 22. november 1977	II-1049
a) Den anfægtede retsakt	II-1049
b) Parternes anbringender	II-1050
c) Rettens vurdering	II-1052
B — Systemet med regelmæssige møder	II-1053
a) Den anfægtede retsakt	II-1053
b) Parternes anbringender	II-1053
c) Rettens vurdering	II-1054
C — Prisinitiativet fra juli til december 1979	II-1056
a) Den anfægtede retsakt	II-1056
b) Parternes anbringender	II-1057
c) Rettens vurdering	II-1058

* Processprog: fransk.

D — Mængdemål og kvoter	II-1059
a) Den anfægtede retsakt	II-1059
b) Parternes anbringender	II-1060
c) Rettens vurdering	II-1063
2. Retlig kvalifikation	
A — Den anfægtede retsakt	II-1066
B — Parternes anbringender	II-1069
C — Rettens vurdering	II-1072
Begrundelsen	II-1075
1. Vedtagelsen af en enkelt beslutning	II-1075
2. Utilstrækkelig begrundelse	II-1076
3. Selvmodsigende begrundelse	II-1079
Lighedsgrundsætningen	II-1080
Bøden	II-1081
1. Overtrædelsens varighed	II-1081
2. Overtrædelsens grovhed	II-1082
A — Ingen sondring mellem virksomhederne	II-1082
B — Utilstrækkelig hensyntagen til krisen på polypropylenmarkedet	II-1083
C — Manglende bevis for Rhône-Poulenc's faktiske politik	II-1084
D — Omfanget af sagsøgerens samarbejde	II-1085
Sagens omkostninger	II-1086

I sag T-1/89,

Rhône-Poulenc SA, Courbevoie (Frankrig), ved advokat R. Saint-Esteben, Paris, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokaterne Loesch og Wolter, 8, rue Zithe,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved ledende juridisk konsulent A. McClellan, som befuldmægtiget, først bistået af L. Gyselen, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget, og derefter af advokat N. Coutrelis, Paris, og med valgt adresse i Luxembourg hos R. Hayder, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Centre Wagner, Kirchberg,

sagsøgt,

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning af 23. april 1986 vedrørende en procedure i henhold til EØF-Traktatens artikel 85 (IV/31.149 — polypropylen, EFT L 230, s. 1),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Første Afdeling)

sammensat af præsidenten, J. L. Cruz Vilaça, og dommerne R. Schintgen, D. A. O. Edward, H. Kirschner og K. Lenaerts,

generaladvokat: B. Vesterdorf
justitssekretær: H. Jung,

på grundlag af den skriftlige forhandling, og efter at parterne har afgivet indlæg under den mundtlige forhandling, der fandt sted fra den 10. til den 15. december 1990,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 10. juli 1991,

afsagt følgende

Dom

Sagsfremstilling

- 1 Nærværende sag vedrører en beslutning fra Kommissionen, der pålagde femten polypropylenproducenter en bøde for overtrædelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1. Det produkt, der er genstand for den anfægtede beslutning (herefter benævnt »beslutningen«), er en af de vigtigste termoplastiske polymerer, som sælges »in bulk«. Polypropylen sælges af producenterne til videreforarbejdning og omdannelse til hel- eller halvfabrikata. De største polypropylenproducenter fremstiller over hundrede forskellige produktkvaliteter og dækker således en lang række forskellige anvendelsesformål. De væsentligste grundkvaliteter benævnes rafia, homopolymerisater til sprøjttestøbning, copolymerisater til sprøjttestøbning, slagfaste copolymerisater og folie. De virksomheder, beslutningen er rettet til, er alle førende producenter i den petrokemiske industri.
- 2 Det vesteuropæiske marked for polypropylen forsynes næsten udelukkende fra produktionsanlæg i Europa. Før 1977 blev markedet dækket af ti producenter, nemlig Montedison (der ændrede navn til Montepolimeri SpA og senere til Montedipe SpA), Hoechst AG, Imperial Chemical Industries plc og Shell International Chemical Company Ltd (kaldet »de fire store«), der tilsammen havde en markedsandel på 64%, Enichem Anic SpA, Italien, Rhône-Poulenc SA, Frankrig, Alcudia, Spanien, Chemische Werke Hüls og BASF AG, begge Tyskland, og Chemie Linz AG, Østrig. Efter udløbet af de patenter, som Montedison var indehaver af, kom der i 1977 syv nye producenter på det vesteuropæiske marked: Amoco og Hercules Chemicals NV i Belgien, ATO Chimie SA og Solvay & Cie SA i Frankrig, SIR i Italien, DSM NV i Nederlandene og Taqsa i Spanien. Den norske producent, Saga Petrokjemii AS & Co., påbegyndte sin virksomhed i midten af 1978 og Petrofina SA i 1980. De nytilkomne producenter havde en officiel produktionskapacitet

på tilsammen ca. 480 000 ton, hvilket indebar en betydelig forøgelse af produktionskapaciteten i Vesteuropa, der i en årrække ikke kunne opvejes af stigningen i efterspørgslen. Dette medførte en ringe udnyttelse af produktionskapaciteten, men udnyttelsesgraden steg gradvist fra 60% i 1977 til 90% i 1983. Ifølge beslutningen har udbud og efterspørgsel siden 1982 stort set svaret til hinanden. I størstedelen af referenceperioden (1977-1983) blev polypropylenmarkedet imidlertid betragtet som værende præget af enten lav rentabilitet eller betydelige tab, navnlig som følge af høje faste omkostninger og stigningen i prisen på råstoffet polypropylen. Det fremgår af beslutningen (punkt 8), at Montepolimeri i 1983 havde en andel på 18% af det europæiske polypropylenmarked, mens Imperial Chemical Industries plc, Shell International Chemical Company Ltd og Hoechst AG hver havde en markedsandel på 11%, Hercules Chemicals NV knap 6%, ATO Chimie SA, BASF AG, DSM NV, Chemische Werke Hüls, Chemie Linz AG, Solvay & Cie SA og Saga Petrokjemii AS & Co. hver mellem 3% og 5% og Petrofina SA ca. 2%. Der foregik en omfattende handel med polypropylen mellem medlemsstaterne, idet hver af de ti EF-producenter solgte produktet i de fleste, om ikke alle, medlemsstater.

- 3 Rhône-Poulenc SA (herefter benævnt »Rhône-Poulenc«) var blandt de producenter, der leverede polypropylen før 1977. På polypropylenmarkedet var selskabet kun en lille producent med en markedsandel på mellem 2,8% og 3%. Selskabet trak sig tilbage fra markedet i slutningen af 1980, hvor det afstod polypropylenaktiviteterne til BP Chimie.

- 4 Den 13. og 14. oktober 1983 foretog tjenestemænd fra Kommissionen i medfør af artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i Traktatens artikler 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81, herefter benævnt »forordning nr. 17«), samtidige kontrolundersøgelser hos følgende virksomheder, der fremstillede og leverede polypropylen til Fællesskabets marked:

— ATO Chimie SA, nu Atochem (herefter benævnt »ATO«)

— BASF AG (herefter benævnt »BASF«)

- DSM NV (herefter benævnt »DSM«)
- Hercules Chemicals NV (herefter benævnt »Hercules«)
- Hoechst AG (herefter benævnt »Hoechst«)
- Chemische Werke Hüls (herefter benævnt »Hüls«)
- Imperial Chemical Industries plc (herefter benævnt »ICI«)
- Montepolimeri SpA, nu Montedipe (herefter benævnt »Monte«)
- Shell International Chemical Company Ltd (herefter benævnt »Shell«)
- Solvay & Cie SA (herefter benævnt »Solvay«)
- BP Chimie (herefter benævnt »BP«).

Der blev ikke foretaget kontrolundersøgelser hos Rhône-Poulenc eller hos Eni-chem Anic SpA.

- 5 Efter disse kontrolundersøgelser fremsatte Kommissionen i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 begæring om oplysninger, ikke blot over for de anførte virksomheder, men også over for følgende virksomheder:

- Amoco
- Chemie Linz AG (herefter benævnt »Linz«)

- Saga Petrokjemi AS & Co., der nu er en del af Statoil (herefter benævnt »Statoil«)
- Petrofina SA (herefter benævnt »Petrofina«)
- Enichem Anic SpA (herefter benævnt »Anic«).

Linz, der er et østrigsk selskab, anfægtede Kommissionens ret til at anmode herom og nægtede at efterkomme begæringen. Kommissionens tjenestemænd foretog herefter i medfør af artikel 14, stk. 2, i forordning nr. 17 kontrolundersøgelser hos Anic og hos Saga's britiske datterselskab, Saga Petrochemicals UK Ltd, samt hos Linz' salgsagenter i Det Forenede Kongerige og Tyskland. Der blev ikke over for Rhône-Poulenc fremsat begæring om oplysninger.

- 6 Kommissionen konkluderede på grundlag af de oplysninger, der blev tilvejebragt i forbindelse med kontrolundersøgelserne og begæringerne om oplysninger, at de pågældende producenter fra 1977 til 1983 ved en række prisinitiativer i strid med EØF-Traktatens artikel 85 regelmæssigt havde fastsat målpriser og udviklet et system med årlig kontrol af salgsmængder med henblik på at fordele det til rådighed værende marked ud fra aftalte mængder eller procentsatser. Kommissionen besluttede derfor den 30. april 1984 at iværksætte en procedure i henhold til artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17, og i maj 1984 fremsendte den en skriftlig meddelelse om klagepunkterne til de nævnte virksomheder med undtagelse af Anic og Rhône-Poulenc. Alle de virksomheder, meddelelsen var rettet til, svarede skriftligt.
- 7 Den 24. oktober 1984 mødtes den af Kommissionen udpegede høringskonsulent med de juridiske rådgivere for de virksomheder, som havde modtaget meddelelsen om klagepunkter, for at aftale den nærmere procedure for den høring, der skulle finde sted som led i den administrative procedure. Høringen skulle påbegyndes den 12. november 1984. Under dette møde meddelte Kommissionen endvidere, at den under henvisning til den argumentation, virksomhederne havde fremført i deres svar på meddelelsen om klagepunkter, straks ville fremsende yderligere bevismateriale vedrørende iværksættelsen af prisinitiativerne som supplement til det bevismateriale, som de allerede var i besiddelse af. Kommissionen fremsendte således den 31. oktober 1984 til virksomhedernes juridiske rådgivere en række dokumenter med kopi af prisinstrukser, som producenterne havde meddelt deres salgskontorer, og tabeller, som gengav dokumenternes indhold. Af hensyn til beskyttelsen

af forretningshemmeligheder fastsatte Kommissionen visse betingelser for fremsendelsen af disse dokumenter. Navnlig måtte virksomhedernes salgsafdelinger ikke gøres bekendt med dokumenterne. Advokaterne for flere af virksomhederne afslog imidlertid at efterkomme betingelserne og tilbagesendte dokumenterne inden høringsrunden.

- 8 På baggrund af de oplysninger, der var fremkommet i de skriftlige svar på meddelelsen om klagepunkter, besluttede Kommissionen at udvide proceduren til også at omfatte Anic og Rhône-Poulenc. Der blev derfor den 25. oktober 1984 til selskaberne fremsendt en meddelelse om klagepunkter, svarende til den meddelelse, der var fremsendt til de øvrige femten virksomheder.
- 9 Den første høringsrunde fandt sted fra den 12. til den 20. november 1984, hvorunder alle virksomheder blev hørt med undtagelse af Shell (der havde nægtet at deltage i enhver høring), Anic, ICI og Rhône-Poulenc (som fandt, at de ikke havde været i stand til at forberede sagen).
- 10 Under høringsrunden afslog flere virksomheder at tage stilling til de punkter, der var rejst i de dokumenter, som var fremsendt til dem den 31. oktober 1984. De gjorde i denne forbindelse gældende, at Kommissionen væsentligt havde ændret sin argumentation, og at de i hvert fald burde have lejlighed til at fremsætte skriftlige bemærkninger. Andre virksomheder hævdede, at de ikke havde haft tilstrækkelig tid til at gennemgå dokumenterne før høringsrunden. Advokaterne for BASF, DSM, Hercules, Hoechst, ICI, Linz, Monte, Petrofina og Solvay fremsendte en fælles skrivelse herom til Kommissionen den 28. november 1984. Hüls meddelte ved skrivelse af 4. december 1984, at selskabet tilsluttede sig dette synspunkt.
- 11 Kommissionen fremsendte derfor den 29. marts 1985 en ny række dokumenter, der omfattede prisinstrukser, som virksomhederne havde givet til deres salgskontorer, vedlagt tabeller vedrørende priserne samt et sammendrag af beviserne vedrørende hvert af de prisinitiativer, med hensyn til hvilke Kommissionen havde dokumenter. Kommissionen opfordrede virksomhederne til at svare herpå, dels skriftligt, dels under en ny høringsrunde, og meddelte, at den frafaldt de betingelser, der var fastsat i første omgang, vedrørende overgivelse af dokumenterne til salgsafdelingerne.

- 12 Kommissionen svarede ved en anden skrivelse af samme dato på de af advokaterne fremførte argumenter, hvorefter den ikke have givet en præcis, retlig definition af det påståede kartel i overensstemmelse med Traktatens artikel 85, stk. 1, og den opfordrede virksomhederne til at fremkomme med deres skriftlige og mundtlige bemærkninger.
- 13 Der fandt en ny høringsrunde sted fra den 8. til den 11. juli 1985 og den 25. juli 1985. Anic, ICI og Rhône-Poulenc fremsatte her deres bemærkninger, og de andre virksomheder (med undtagelse af Shell) kommenterede de punkter, der var rejst i Kommissionens to skrivelser af 29. marts 1985.
- 14 Udkast til referat af høringerne med den nødvendige dokumentation blev fremsendt til medlemmerne af Det Rådgivende Udvalg for Kartel- og Monopolspørgsmål den 19. november 1985 og til virksomhederne den 25. november 1985. Det Rådgivende Udvalg vedtog sin udtalelse ved det 170. møde den 5. og 6. december 1985.
- 15 På grundlag af denne procedure vedtog Kommissionen den 23. april 1986 den anfægtede beslutning, der lyder således:

»*Artikel 1*

Anic SpA, ATO Chimie SA (nu Atochem), BASF AG, DSM NV, Hercules Chemicals NV, Hoechst AG, Chemische Werke Hüls (nu Hüls AG), ICI plc, Chemische Werke Linz, Montepolimeri SpA (nu Montedipe), Petrofina SA, Rhône-Poulenc SA, Shell International Chemical Company Ltd, Solvay & Cie og Saga Petrokjemi AS & Co. (tilhører nu Statoil) har overtrådt EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, ved:

— for Anic's vedkommende, fra omkring november 1977 eller 1978 og til sent i 1982 eller begyndelsen af 1983

- for Rhône-Poulenc's vedkommende, fra omkring november 1977 og til udgangen af 1980
- for Petrofina's vedkommende, fra 1980 og mindst til november 1983
- for Hoechst's, ICI's, Montepolimeri's og Shell's vedkommende, fra omkring midten af 1977 og mindst til november 1983
- for Hercules', Linz', Saga's og Solvay's vedkommende, fra omkring november 1977 og mindst til november 1983
- for ATO's vedkommende, senest fra 1978 og mindst til november 1983
- for BASF's, DSM's og Hüls' vedkommende, fra et tidspunkt mellem 1977 og 1979 og mindst til november 1983

at have deltaget i en aftale og samordnet praksis, der havde sin oprindelse i 1977, og hvorved de producenter, der leverer polypropylen på Fællesskabets område:

- a) kontaktede hinanden og regelmæssigt (fra begyndelsen af 1981 to gange om måneden) mødtes på en række hemmelige møder for at drøfte og fastlægge deres forretningspolitik
- b) fra tid til anden fastsatte 'målpriser' (eller minimumspriser) for salg af produktet i hver af EF's medlemsstater
- c) vedtog forskellige foranstaltninger med det formål at lette iværksættelsen af sådanne målpriser, omfattende (hovedsagelig) midlertidige produktionsbegrænsninger, udveksling af detaljerede oplysninger om deres leverancer, afholdelse af lokale møder og fra slutningen af 1982 et 'kundeledelsessystem' med henblik på gennemførelse af prisforhøjelser over for bestemte kunder
- d) indførte samtidige prisforhøjelser for at virkeliggøre disse mål

- e) delte markedet ved at tildele hver producent et årligt salgsmål eller en årlig 'kvote' (1979, 1980 og i det mindste en del af 1983) eller, i mangel af en endelig aftale for hele året, krævede, at producenterne begrænsede deres salg i hver måned på basis af salget i en foregående periode (1981, 1982).

Artikel 2

De i artikel 1 nævnte virksomheder skal omgående bringe den nævnte overtrædelse til ophør (såfremt dette ikke allerede er tilfældet) og skal for fremtiden afstå fra enhver aftale eller samordnet praksis med samme eller tilsvarende mål eller virkning, herunder enhver udveksling af oplysninger af en art, der normalt betragtes som forretningshemmeligheder, hvorved deltagerne direkte eller indirekte informeres om andre individuelle producenters produktion, leverancer, lagre, salgspriser, omkostninger eller investeringer, eller hvorved de kunne overvåge tilslutning til udtrykkelige eller stiltiende aftaler eller samordninger vedrørende priser eller markedsdeling i EF. Enhver udveksling af generelle oplysninger, som producenterne måtte deltage i (f.eks. via Fides), skal være udformet således, at der ikke meddeles oplysninger, hvoraf individuelle producenters adfærd kan udledes, og navnlig skal virksomhederne afstå fra indbyrdes at udveksle enhver yderligere oplysning af relevans for konkurrencen, der ikke er omfattet af den generelle informationsudvekslingsordning.

Artikel 3

For den i artikel 1 fastslåede overtrædelse pålægges nedenstående virksomheder følgende bøder:

- i) Anic SpA, en bøde på 750 000 ECU, eller 1 103 692 500 LIT
- ii) Atochem, en bøde på 1 750 000 ECU, eller 11 973 325 FF
- iii) BASF AG, en bøde på 2 500 000 ECU, eller 5 362 225 DM
- iv) DSM NV, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 6 657 640 HFL
- v) Hercules Chemicals NV, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 120 569 620 BFR
- vi) Hoechst AG, en bøde på 9 000 000 ECU, eller 19 304 010 DM

- vii) Hüls AG, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 5 898 447,50 DM

- viii) ICI plc, en bøde på 10 000 000 ECU, eller 6 447 970 UKL

- ix) Chemische Werke Linz, en bøde på 1 000 000 ECU, eller 1 471 590 000 LIT

- x) Montedipe, en bøde på 11 000 000 ECU, eller 16 187 490 000 LIT

- xi) Petrofina SA, en bøde på 600 000 ECU, eller 26 306 100 BFR

- xii) Rhône-Poulenc SA, en bøde på 500 000 ECU, eller 3 420 950 FF

- xiii) Shell International Chemical Company Ltd, en bøde på 9 000 000 ECU, eller 5 803 173 UKL

- xiv) Solvay & Cie, en bøde på 2 500 000 ECU, eller 109 608 750 BFR

- xv) Statoil, Den Norske Stats Oljeselskab AS (der har overtaget Saga Petrokjemi), en bøde på 1 000 000 ECU, eller 644 797 UKL.

Artikel 4 og 5

(udelades)«

- 16 Den 8. juli 1986 blev det endelige referat af høringerne med de af virksomhederne ønskede rettelser, tilføjelser og udeladelser fremsendt til disse.

Retsforhandlinger

- 17 Sagsøgeren har herefter ved stævning, indleveret til Domstolens Justitskontor den 18. juli 1986, anlagt nærværende sag med påstand om annullation af beslutningen. Tretten af de fjorten andre virksomheder, beslutningen var rettet til, har ligeledes anlagt annullationssøgsmål (sagerne T-2/89-T — 4/89 og T-6/89 — T-15/89).
- 18 Den skriftlige forhandling har i det hele fundet sted for Domstolen.
- 19 Domstolen har ved kendelse af 15. november 1989 hjemvist denne sag og de tretten andre sager til Retten, jf. artikel 14 i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988 om oprettelse af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans (herefter benævnt »Rådets afgørelse af 24. oktober 1988«).
- 20 Rettens præsident har i henhold til artikel 2, stk. 3, i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988 udpeget en generaladvokat.
- 21 Rettens justitssekretær anmodede ved skrivelse af 3. maj 1990 parterne om at deltage i et uformelt møde med henblik på at tilrettelægge den mundtlige forhandling. Dette møde fandt sted den 28. juni 1990.
- 22 Ved skrivelse af 9. juli 1990 anmodede Rettens justitssekretær parterne om at fremkomme med deres bemærkninger til, at sagerne T-1/89 — T-4/89 og T-6/89 — T-15/89 eventuelt blev forenet med henblik på den mundtlige forhandling. Ingen af parterne gjorde indsigelse herimod.
- 23 Retten har herefter ved kendelse af 25. september 1990 besluttet at forene de nævnte sager med henblik på den mundtlige forhandling, idet disse har forbindelse med hinanden, jf. artikel 43 i Domstolens procesreglement, der i henhold til artikel 11, stk. 3, i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988 finder tilsvarende anvendelse på proceduren for Retten.

- 24 Retten har ved kendelse af 15. november 1990 truffet afgørelse vedrørende de anmodninger om fortrolig behandling, der var indgivet af sagsøgerne i sagerne T-2/89, T-3/89, T-9/89, T-11/89, T-12/89 og T-13/89, og har delvis imødekommet disse.
- 25 Parterne har ved skrivelser, indleveret til Rettens Justitskontor i perioden fra den 9. oktober til den 29. november 1990, besvaret de spørgsmål, som Retten havde stillet ved justitssekretærens skrivelser af 19. juli.
- 26 På grundlag af svarene på spørgsmålene og den refererende dommers rapport har Retten, efter at have hørt generaladvokaten, besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisoptagelse.
- 27 Parterne har afgivet indlæg og besvaret Rettens spørgsmål under den mundtlige forhandling, der fandt sted fra den 10. til den 15. december 1990.
- 28 Generaladvokaten fremsatte forslag til afgørelse i retsmødet den 10. juli 1991.

Parternes påstande

- 29 Sagsøgeren, Rhône-Poulenc SA, har nedlagt følgende påstande:
- 1) Kommissionens beslutning af 23. april 1986 (IV/31.149 — polypropylen) annulleres.
 - 2) Subsidiært annulleres beslutningen, for så vidt der herved er pålagt Rhône-Poulenc en bøde.
 - 3) Mere subsidiært nedsættes bøden.

Sagsøgte, Kommissionen, har nedlagt følgende påstande:

- Frifindelse.
- Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Realiteten

- 30 Retten skal først undersøge sagsøgerens anbringender vedrørende beviset for overtrædelsen. Disse vedrører dels (1) Kommissionens bevismæssige konstateringer, dels (2) den retlige kvalifikation heraf. Retten skal dernæst undersøge sagsøgerens anbringender vedrørende beslutningens begrundelse. Disse vedrører det forhold, (1) at beslutningen er fælles for flere virksomheder, (2) at den er utilstrækkeligt begrundet, og (3) at begrundelsen er selvmodsigende. For det tredje skal Retten behandle anbringenderne vedrørende tilsidesættelse af lighedsgrundsætningen, og for det fjerde anbringenderne vedrørende fastsættelsen af bøden, der hævdes ikke at være passende under hensyn til den påståede overtrædelses (1) varighed og (2) grovhed.

Beviset for overtrædelsen

- 31 Det anføres i beslutningen (punkt 80, første afsnit), at de polypropylenproducenter, der leverede til EF, fra 1977 deltog i et kompleks af planer, ordninger og foranstaltninger, der blev vedtaget inden for rammerne af et system med regelmæssige møder og løbende kontakter. Det tilføjes (punkt 80, andet afsnit), at producenternes overordnede plan var at mødes og nå til enighed i konkrete anliggender.
- 32 Det må derfor først undersøges, om Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis vedrørende (A) mødet i European Association for Textile Polyolefins (herefter benævnt »EATP«), der er en brancheorganisation for aftagere, den 22. november 1977, (B) systemet med regelmæssige møder for polypropylenproducenter, (C) prisinitiativet fra juli til december 1979 og (D) fastsættelsen af mængdemål og kvoter. Der skal herved (a) tages hensyn til beslutningen og (b) parternes anbringender.

der, før (c) disse vurderes. Endelig må Retten efterprøve Kommissionens retlige kvalifikation af disse faktiske omstændigheder.

1. *Bevismæssige konstateringer*

A — EATP-mødet den 22. november 1977

a) Den anfægtede retsakt

33 Det anføres i beslutningen (punkt 17, fjerde afsnit, punkt 78, tredje afsnit, og punkt 104, andet afsnit), at sagsøgeren — på samme måde som Hercules, Hoechst, ICI, Linz, Saga og Solvay — tilkendegav, at selskabet støttede Monte, som i en artikel i fagpressen (European Chemical News, herefter benævnt »ECN«) den 18. november 1977 havde bebudet en forhøjelse af rafia-prisen til 1,30 DM / kg fra den 1. december. Deres indlæg på EATP-mødet den 22. november 1977 viser ifølge mødereferaterne, at den pris på 1,30 DM / kg, som Monte havde fastsat, var blevet accepteret af de øvrige producenter som en generel »målpris« for hele branchen.

34 Ifølge beslutningen (punkt 16, første og andet afsnit) skal denne støtteerklæring ses i sammenhæng med producenternes drøftelser med henblik på at undgå et større prisfald og deraf følgende tab. Som led i disse drøftelser tog de største producenter, Monte, Hoechst, ICI og Shell, initiativ til en aftale om »mindstepriser«, som skulle træde i kraft den 1. august 1977. De øvrige producenter, deriblandt Hercules, blev underrettet om enkelthederne i denne aftale.

35 Det anføres videre i beslutningen (punkt 16, femte og sjette afsnit), at ICI og Shell indrømmede, at man havde kontakter med andre producenter for at drøfte, hvorledes prisfaldet kunne undgås. Kommissionen har imidlertid anerkendt, at den — med undtagelse af »de fire store« (Hoechst, ICI, Monte og Shell) samt Hercules og Solvay — ikke var i stand til at fastslå, hvilke producenter der deltog i drøftelserne på dette tidspunkt, eller hvorledes »mindsteprisaftalen« nærmere fungerede.

- 36 Ifølge beslutningen (17. betragtning, første afsnit) var det omtrent på det tidspunkt, hvor Monte bebudede en forhøjelse af sine priser, at polypropylenproducenterne begyndte at holde regelmæssige møder. Det anføres dog, at ICI har indrømmet, at der før dette tidspunkt var kontakter mellem producenterne, sandsynligvis telefonisk og på »ad hoc«-basis.

b) Parternes anbringender

- 37 Sagsøgeren har anført, at referatet af EATP-mødet den 22. november 1977 (bilag 6 til den generelle del af meddelelsen om klagepunkter, herefter benævnt »bilag til den generelle meddelelse«) ikke kan anvendes, idet det ikke med rimelighed kan hævdes, at dette møde har dannet rammen for indgåelsen af en prisaftale. Det er således dels vanskeligt at forestille sig, at virksomheder turde tiltræde en aftale, der indebar et ulovligt kartel, mens deres kunder var til stede, dels fremgår det ikke af de udtalelser, som deltagerne fremkom med under mødet, at virksomhederne påtog sig prismæssige forpligtelser, men alene at de var klar over, at det objektivt var nødvendigt at forhøje priserne på grund af vanskelighederne i branchen. Rhône-Poulenc har tilføjet, at da selskabet tilkendegav at ville støtte Monte's initiativ, var der tale om en individuel beslutning, som selskabet allerede selv havde truffet.
- 38 Kommissionen har anført, at dens konstatering af, at Rhône-Poulenc påbegyndte sin deltagelse i det påståede kartel i november 1977, beror på, at selskabet støttede det initiativ, som Monte offentligt bebudede, og som gik ud på at forhøje priserne fra december 1977. Dette initiativ og støtten hertil var ikke resultatet af en parallel optræden, der skyldtes tilfældige omstændigheder eller markedskræfterne, men af en samordnet handling. Det fremgår således af referatet af EATP-mødet den 22. november 1977, at den rafia-pris på 1,30 DM / kg, som Monte havde bebudet, allerede forinden var accepteret som fælles målpris. Det anføres således i referatet, at Rhône-Poulenc udtalte følgende:

»1977 saw in France and in Europe the drop in prices of polypropylene for extrusion-stretching speed up, and this drop has influenced in no small way, as one of my colleagues said previously, the price of other polypropylene applications.

The lowest prices indicated in our opinion for all producers hardly reach the level of the variable cost of polypropylene, a situation which can no longer be accepted.

On Friday we learnt in the press, as previously mentioned, that a rise had been announced by one of the main European polypropylene producers.

We think that it is impossible to return, in one go, to the economically acceptable level which is around 3.50 FF, but we, at Rhône-Poulenc have decided to follow this announcement. We have, therefore, informed our commercial agencies of the new price level of Napryl polypropylene, our brand, which as from 28th November, 1977 next will be 3.00 FF.«

(»1977 var i Frankrig og Europa præget af et kraftigere fald i prisen på polypropylen til ekstrudering, og som en af mine kolleger allerede har sagt, har dette fald haft en mærkbar indflydelse på prisen på polypropylen til andre formål.

Den laveste pris, der synes angivet for alle producenter, svarer knap nok til de variable omkostninger for polypropylen, og dette er ikke længere acceptabelt.

Som allerede nævnt erfarede vi fredag i pressen, at en af de største europæiske polypropylenproducenter havde bebudet en stigning.

Vi mener ikke, at det på én gang er muligt at vende tilbage til det økonomisk acceptable niveau, der er på omkring 3,50 FF, men hos Rhône-Poulenc har vi besluttet at følge denne tilkendegivelse. Vi har derfor orienteret vore salgsganter om det nye prisniveau for vort mærke, Napryl-polypropylen, der fra den 28. november 1977 vil ligge på 3,00 FF.«)

39 Efter Kommissionens opfattelse afsvækker det forhold, at Rhône-Poulenc's udtalelse er fremsat fire dage efter Monte's meddelelse om prisforhøjelser i ECN (den 18. november 1977), ikke denne konklusion, idet det senere har vist sig, at ECN blev brugt som instrument for kartellet [som det fremgår af referatet af et producentmøde den 1. juni 1983, hvori det anføres, at »Shell was reported to have com-

mited themselves to the move and would lead publicly in ECN« (bilag 40 til den generelle meddelelse; »Shell ville angiveligt forpligte sig til dette skridt og ville offentliggøre det i ECN«)].

- 40 Kommissionen har tilføjet, at når der tages hensyn til, at de første kontakter mellem producenterne havde fundet sted, inden Monte offentligt bebudede prisforhøjelserne, er det ikke sandsynligt, at Rhône-Poulenc har tilsluttet sig dette initiativ uden forudgående kontakter.
- 41 Kommissionen har for indirekte at underbygge sin opfattelse, hvorefter kontakten mellem producenterne må have fundet sted før EATP-mødet den 22. november 1977, henvist til et notat vedrørende en telefonsamtale, som en overordnet fra Hercules havde ført med en ansat fra »de fire store« (bilag 2 til den generelle meddelelse). Når Hercules blev orienteret om indgåelsen af aftalen, må alle de andre (herunder Rhône-Poulenc) ifølge Kommissionen også have været det.
- 42 Kommissionen har i retsmødet understreget, at formålet med de parallelle udtalelser fra de forskellige producenter ved EATP-mødet den 22. november 1977 var at »gøre samlet front« over for kunderne og at overbevise disse om, at en prisforhøjelse af den størrelsesorden, som Monte havde bebudet, var uundgåelig.

c) Rettens vurdering

- 43 Det bemærkes, at det fremgår af sagsøgerens udtalelser under EATP-mødet den 22. november 1977 (bilag 6 til den generelle meddelelse), dels at selskabet generelt støttede Monte's politik, der gik ud på at hæve priserne, dels at selskabet over for konkurrenterne klart havde tilkendegivet, hvorledes det havde besluttet at optræde på markedet. Disse konstateringer bekræftes af referatet af det følgende EATP-møde den 26. maj 1978 (bilag 7 til den generelle meddelelse), som sagsøgeren også deltog i. Det fremgår af referatet, hvorledes producenterne vurderede de resultater, der var opnået på markedet efter mødet den 22. november 1977. Det kan ikke ændre herved, at Kommissionen i retsmødet har erkendt, at den — ud over EATP-mødet den 22. november 1977 og et senere møde den 26. maj 1978 — ikke

har direkte bevis for, at der har været kontakter mellem Rhône-Poulenc og de andre producenter.

- 44 Kommissionen må således anses for at have ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren i konkurrenters nærværelse gav udtryk for en generel støtte til Monte's politik, der gik ud på at hæve priserne (beslutningen, 17. betragtning, fjerde afsnit, første pkt., og 78. betragtning, tredje afsnit, andet pkt.), og at selskabet over for konkurrenterne klart tilkendegav, hvorledes det havde besluttet at optræde på markedet.

B — Systemet med regelmæssige møder

a) Den anfægtede retsakt

- 45 Ifølge beslutningen (18. betragtning, første afsnit) blev der i løbet af 1978 afholdt mindst seks møder mellem de øverste ledere, der havde ansvaret for den samlede ledelse af nogle af producenternes polypropylenaktiviteter (herefter benævnt »chefer«). Dette mødesystem udviklede sig hurtigt til også at omfatte møder på et lavere niveau mellem repræsentanter med mere detaljeret kendskab til markedsføringen (herefter benævnt »eksperter«; der henvises til ICI's svar på begæringen om oplysninger i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17, bilag 8 til den generelle meddelelse). Det anføres i beslutningen, at sagsøgeren fast deltog i møderne, indtil selskabet ved udgangen af 1980 overdrog sine interesser inden for polypropylen til BP (18. betragtning, tredje afsnit, og 19. betragtning, første afsnit).
- 46 Endvidere fremgår det af beslutningen (21. betragtning), at formålet med de regelmæssige møder navnlig var at fastsætte målpriser og salgsmål og at sikre producenteres overholdelse heraf.

b) Parternes anbringender

- 47 Sagsøgeren har anført, at ICI's svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse) — hvori ICI anførte, at Rhône-Poulenc, Anic og SIR havde deltaget fast i møderne fra 1979 til 1983, mens de var beskæftiget inden for den vesteuropæiske polypropylenbranche — ikke i sig selv er bevis for, at sagsøgeren

deltog i møderne. Selskabet har tilføjet, at referatet af mødet den 26. og 27. september 1979 (bilag 12 til den generelle meddelelse) er et håndskrevet notat, der er vanskeligt at læse, og hvori deltagerne ikke er anført, således at det ikke er bevis for, at selskabet deltog.

- 48 Kommissionen har anført, at ICI's svar på begæringen om oplysninger er bevis for, at Rhône-Poulenc deltog i møderne fra 1979 til 1980. Kommissionen har tilføjet, at bevisværdien af ICI's svar underbygges af, at Rhône-Poulenc aldrig udtrykkeligt har bestridt at have deltaget i møderne i denne periode.
- 49 Endvidere har Kommissionen anført, at Rhône-Poulenc's deltagelse i møderne indebærer, at selskabet tilsluttede sig mødernes formål, der navnlig var at fastsætte målpriser og -kvoter.
- 50 Kommissionen har imidlertid indrømmet, at de mødereferater, den er i besiddelse af, for hovedpartens vedkommende vedrører møder fra midten af 1982, men det er dens opfattelse, at det fuldt ud er berettiget at gå ud fra, at møderne inden da vedrørte de samme emner og havde samme resultater. Kommissionen har i denne forbindelse anført, at det bekræftes af referatet af mødet den 26. og 27. september 1979, at de møder, der blev afholdt i 1979, havde samme formål som de senere afholdte møder.

c) Rettens vurdering

- 51 Det bemærkes, at det fremgår af beslutningens 18. betragtning, første afsnit, første pkt., sammenholdt med den meddelelse om klagepunkter, der er fremsendt til sagsøgeren (punkt 74, sidste afsnit), at det ikke er gjort gældende, at sagsøgeren deltog i de seks møder, som i 1978 blev afholdt mellem de øverste ledere, der havde ansvaret for den samlede ledelse af nogle af producenternes polypropylenaktiviteter. Det anføres således i meddelelsen om klagepunkter, at »det ikke er bevist, at repræsentanter for Rhône-Poulenc deltog i disse møder i 1978«. Det følger heraf, at sagsøgeren først påstås at have deltaget fra den periode, der fulgte umiddelbart herefter (beslutningen, 18. betragtning, første afsnit, andet pkt.), det vil — ifølge ICI's svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse), hvortil der er henvist i beslutningen — sige fra slutningen af 1978 eller begyndel-

sen af 1979, altså fra det tidspunkt, hvor systemet med »chef«-møderne var blevet suppleret med »ekspert«-møder.

- 52 I ICI's svar på begæringen om oplysninger anføres det, at sagsøgeren — i modsætning til to andre producenter — var blandt de faste deltagere i »chef«- og »ekspert«-møderne fra 1979 og til afståelsen af polypropylenaktiviteterne til BP. Svaret må forstås således, at det viser, at sagsøgeren fra starten deltog i systemet med »chef«- og »ekspert«-møder, der blev påbegyndt i slutningen af 1978 eller begyndelsen af 1979.
- 53 ICI's svar på begæringen om oplysninger underbygges på dette punkt af, at der ud for sagsøgerens navn i de tabeller, der blev fundet hos ICI og ATO (bilag 55-61 til den generelle meddelelse og bilag til skrivelsen af 3. april 1985), er anført oplysninger om selskabets omsætning i forskellige måneder og år, mens det — således som de fleste sagsøgere har erkendt i deres svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten — ikke var muligt at opstille de tabeller, der blev fundet hos ICI, ATO og Hercules, på grundlag af statistikker fra Fides-systemet. ICI har i øvrigt i sit svar på begæringen om oplysninger vedrørende en af disse tabeller oplyst, at »the source of information for actual historic figures in this table would have been the producers themselves« (»kilden til oplysningerne om faktiske historiske tal i denne tabel må have været producenterne selv«). Endvidere har sagsøgeren under sagens behandling for Retten — stillet over for vægtige indicier, som Kommissionen er fremkommet med — ikke bestridt at have deltaget i møderne, eller at disse fandt sted.
- 54 Det er derfor med rette, at Kommissionen — på grundlag af de oplysninger, ICI gav i svaret på begæringen om oplysninger, og som underbygges af referatet af mødet den 26. og 27. september 1979 (bilag 12 til den generelle meddelelse) — fandt, at formålet med de møder, der blev afholdt, mens sagsøgeren stadig var beskæftiget på polypropylenmarkedet, navnlig var at fastsætte målpriser og salgsmål. Det anføres således i svaret: »'Target prices' for the basic grade of each principal category of polypropylene as proposed by producers from time to time since 1 January 1979 are set forth in Schedule...«, og »A number of proposals for the volume of individual producers were discussed at meetings« (»'Målpriser' for hver

basiskvalitet af alle de væsentlige former for polypropylen, som blev foreslået af producenterne med mellemrum efter den 1. januar 1979, fremgår af bilaget...», og: »En række forslag med hensyn til de forskellige producenters salgsmængder blev diskuteret på møderne«).

- 55 Hertil kommer, at omtalen i ICI's svar på begæringen om oplysninger af, at der — ud over »chef«-møderne — også blev foranstaltet møder for markedsførings-»eksperter« fra slutningen af 1978 eller begyndelsen af 1979, viser, at drøftelserne vedrørende fastsættelse af målpriser og salgsmål blev mere og mere konkrete og præcise, mens »cheferne« i 1978 alene havde udviklet selve systemet med målpriser.
- 56 Ud over det allerede citerede anføres det i ICI's svar på begæringen om oplysninger: »Only 'Bosses' and 'Experts' meetings came to be held on a monthly basis« (»Kun 'chef'- og 'ekspert'-møderne blev afholdt månedsvise«). Kommissionen har med rette udledt af dette svar — og af mødernes karakter og formål — at disse var led i et system med regelmæssige møder.
- 57 Kommissionen har herefter ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren deltog fast i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter fra slutningen af 1978 eller begyndelsen af 1979 til slutningen af 1980, at disse møder navnlig havde til formål at fastsætte målpriser og salgsmål, og at møderne var led i et system.

C — Prisinitiativet fra juli til december 1979

a) Den anfægtede retsakt

- 58 Det anføres i beslutningen (28. betragtning), at et system med fastsættelse af målpriser blev gennemført ved prisinitiativer, hvoraf det første, der har kunnet påvises, var gældende fra juli til december 1979.

- 59 Ifølge beslutningen (29. betragtning) er der ingen konkrete beviser for, at der blev afholdt møder eller taget prisinitiativer i første del af 1979. Referatet af et møde, der blev afholdt den 26. og 27. september 1979, viser imidlertid, at der var planer om et prisinitiativ, som var baseret på en rafia-pris på 1,90 DM / kg fra den 1. juli og 2,05 DM / kg fra den 1. september. Kommissionen har fundet prisinstrukser fra visse producenter, hvoraf det fremgår, at disse havde udsendt ordrer til deres nationale salgskontorer om at anvende dette prisniveau eller et niveau svarende hertil i national valuta fra den 1. september, og de fleste blev udsendt, før den planlagte prisforhøjelse var blevet annonceret i fagpressen (30. betragtning til beslutningen).
- 60 På grund af vanskeligheder med at forhøje priserne besluttede producenterne imidlertid på mødet den 26. og 27. september 1979 at udskyde iværksættelsen af målprisen flere måneder indtil den 1. december, idet planen nu gik ud på at »holde« prisniveauet i oktober måned med mulighed for i mellemtiden at forhøje prisen fra 1,90 til 1,95 DM / kg i november (beslutningen, 31. betragtning, første og andet afsnit).
- 61 Det indrømmes i beslutningen (83. betragtning, tredje afsnit), at der ikke foreligger prisinstrukser fra Rhône-Poulenc, men dette er uden betydning, idet det på grundlag af det foreliggende bevismateriale kan fastslås, at sagsøgeren deltog i møderne samt i fastsættelsen af mængdemål og i kvoteordningerne.

b) Parternes anbringender

- 62 Sagsøgeren har anført, at da der ikke findes beviser for, at selskabet deltog i møderne, kan det udelukkes, at det deltog i fastsættelsen af målpriser, og Kommissionen har også i retsmødet erkendt, at den forgæves har søgt efter prisinstrukser fra Rhône-Poulenc i selskabets kontorer.
- 63 Kommissionen har anført, at ICI i svaret på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse) har oplyst, at »generally speaking the concept of recommending 'target prices' was developed during the early meetings which took place

in 1978« (»generelt blev systemet med at anbefale 'målpriser' udviklet på de første møder, der fandt sted i 1978«). Endvidere har Kommissionen anført, at det fremgår af referatet af mødet den 26. og 27. september 1979 (bilag 12 til den generelle meddelelse), at et prisinitiativ, der gik ud på at nå en pris på 2,05 DM / kg pr. 1. september 1979, blev udskudt til den 1. december 1979. Hertil kommer, at der findes overensstemmende prisinstrukser fra forskellige producenter, der viser, at de aftalte målpriser faktisk blev gennemført.

- 64 Kommissionen mener således, at Rhône-Poulenc deltog i fastsættelsen af målpriser, da selskabet deltog i møder, der havde dette formål.

c) Rettens vurdering

- 65 Det bemærkes, at det fremgår af de overensstemmende prisinstrukser fra ATO, BASF, Hoechst, ICI, Linz og Shell (bilag A til skrivelsen af 29. marts 1985), at det prisinitiativ, der gik ud på at nå 2,05 DM / kg den 1. september 1979, blev besluttet og bebudet i slutningen af juli. At dette initiativ blev taget og gennemførelsen heraf udsat til den 1. december 1979, må anses for bevist ved referatet af mødet den 26. og 27. september 1979 (bilag 12 til den generelle meddelelse), hvori det anføres, at »2.05 remains the target. Clearly 2.05 not achievable in Oct., not in Nov. Plan now is 2.05 on 1/12« (»2,05 er stadig målet. Det er klart, at 2,05 ikke kan opnås i oktober, heller ikke i november. Planen er nu 2,05 pr. 1.12.«).
- 66 Da der er ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren deltog fast i møderne for polypropylenproducenter fra slutningen af 1978 eller begyndelsen af 1979, således at selskabet deltog i mødet den 26. og 27. september 1979, og referatet af dette møde viser, at deltagerne i dette dér blev enige om den nærmere gennemførelse af det pågældende prisinitiativ, kan sagsøgeren ikke gøre gældende, at selskabet ikke tiltrådte dette initiativ, uden at fremkomme med indicier til støtte herfor. Uden sådanne indicier er der ingen grund til at antage, at selskabet — i modsætning til andre deltagere i mødet — ikke tiltrådte initiativet. Det må imidlertid fastslås, at sagsøgeren ikke er fremkommet med sådanne indicier.

- 67 Endvidere bemærkes, at selv om Kommissionen ikke har kunnet finde prisinstrukser fra sagsøgeren og således ikke kan føre bevis for, at sagsøgeren iværksatte det pågældende prisinitiativ, er der ikke grund til at betvivle, at sagsøgeren var med i dette initiativ, idet selskabet deltog i mødet den 26. og 27. september 1979.
- 68 Det tilføjes, at Kommissionen med rette har udledt af ICI's svar på begæringen om oplysninger — hvori det anføres, at »'Target prices' for the basic grade of each principal category of polypropylene as proposed by producers from time to time since 1 January 1979 are set forth in Schedule...« (»'Målpriser' for hver basiskvalitet af alle de væsentlige former for polypropylen, som blev foreslået af producenterne med mellemrum efter den 1. januar 1979, fremgår af bilaget...«) — at dette prisinitiativ var led i et system med fastsættelse af målpriser.
- 69 Kommissionen har derfor ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren var blandt de polypropylenproducenter, der ved mødet den 26. og 27. september 1979 var enige om det i beslutningen nævnte prisinitiativ for perioden fra juli til december 1979, og at dette prisinitiativ var led i et system.

D — Mængdemål og kvoter

a) Den anfægtede retsakt

- 70 Det anføres i beslutningen (31. betragtning, tredje afsnit), at der på mødet den 26. og 27. september 1979 »var enighed om behovet for en fast kvoteordning«, og der henvises i referatet af mødet til en ordning, der var blevet foreslået eller vedtaget i Zürich, og som gik ud på at begrænse det månedlige salg til 80% af det gennemsnitlige salg i årets første otte måneder.
- 71 Endvidere anføres det i beslutningen (52. betragtning), at der før august 1982 blev foretaget forskellige former for markedsopdeling. Hver producent fik tildelt en procentvis andel af det anslåede marked, men der fandt på dette stadium ingen systematisk, forudgående begrænsning af den samlede produktion sted. Overslag

over det samlede marked måtte derfor løbende revideres, og hver producents salg i absolutte mængder måtte tilpasses til den tildelte procentsats.

72 For 1979 blev der for hver enkelt producent fastsat mængdemål (i ton), der i det mindste delvist var baseret på deres faktiske salg i de foregående tre år. Tabeller fundet hos ICI viser det »reviderede mål« for hver enkelt producent for 1979, sammenholdt med de pågældende producenters faktiske salg i Vesteuropa i denne periode. At der fandtes en markedsopdelingsordning for 1979, bekræftes af papirer fundet hos ATO, der indeholder målene (»objectifs«) for de fire største franske producenter (ATO, Rhône-Poulenc, Solvay og Hoechst France; 54. betragtning til beslutningen).

73 I slutningen af februar 1980 blev producenterne enige om mål — igen udtrykt i ton — for 1980 på basis af et anslået årligt marked på 1 390 000 ton. Ifølge beslutningen (55. betragtning) blev der hos ATO og ICI fundet en række tabeller med de »fastsatte mål« for hver producent for 1980. Det oprindelige overslag på 1 390 000 ton viste sig at være for optimistisk. Hver producents kvote måtte derfor reduceres, så kvoterne kom til at stemme overens med et samlet forbrug i 1980 på kun 1 200 000 ton. Bortset fra ICI og DSM svarede producenternes faktiske salg i det væsentlige til deres mål.

b) Parternes anbringender

74 Sagsøgeren har gjort gældende, at det er med urette, at Kommissionen har betegnet som kvoter, hvad der — i mangel af ethvert bevis for, at selskabet har påtaget sig forpligtelser — kun kan anses for interne »salgsmål«. Sagsøgeren har i denne forbindelse nærmere anført, at ordet »target«, der er anvendt i flere tabeller, kun angiver, at der er tale om den mængde, den enkelte virksomhed forventer at sælge i det pågældende år. Dette forklarer, hvorfor der er foretaget »tilpasninger« i årets løb, hvorved virksomhederne har tilpasset deres forventninger til de faktiske markedsforhold. Sådanne tilpasninger ville være helt uden mening, hvis der var tale om en kvoteordning, idet det med en sådan ordning ikke ville være nødvendigt at tilpasse sig markedsforholdene, men at tilpasse de udbudte mængder til de oprindeligt fastsatte kvoter.

- 75 Sagsøgeren har endvidere anført, at det forhold, at selskabets navn findes i en række tabeller vedrørende 1979 og 1980 (bilag 56-61 til den generelle meddelelse og bilag til skrivelsen af 3.4.1985), der er fundet hos visse konkurrenter, og hvori der for hver virksomhed er angivet oplysninger om deres forretningsmæssige aktiviteter, ikke er tilstrækkeligt til at bevise, at selskabet har deltaget i et kartel med kvoter. Man undlader således helt at tage hensyn til de betingelser, hvorunder tabellerne er udarbejdet.
- 76 Herudover har sagsøgeren anført, at det forhold, at selskabets navn er anført i tabeller sammen med navnene på virksomheder, med hensyn til hvilke Kommissionen ikke har fastslået en overtrædelse, er bevis for, at sagsøgte også selv fandt, at dette forhold ikke var tilstrækkeligt som bevis for deltagelse i et kartel.
- 77 Kommissionen har anført, at det forhold, at sagsøgerens navn nævnes i flere tabeller, hvori er angivet producenternes tidligere salg og kvoter, viser, at selskabet har deltaget i fastsættelsen af salgsmål. Kommissionen har fremhævet fire af disse dokumenter.
- 78 Det første er en udateret tabel med overskriften »Producers' Sales to West Europe«, som blev fundet hos ICI (bilag 55 til den generelle meddelelse), hvori der for alle polypropylenproducenter i Vesteuropa er angivet deres omsætning i kiloton for 1976, 1977 og 1978 samt tal i kolonner med overskrifterne »1979 actual« og »revised target 79«. Rhône-Poulenc er heri tildelt et revideret mål på 37,3 kiloton. Denne tabel viser ifølge Kommissionen, at Rhône-Poulenc deltog i en markedsopdelingsordning for 1979, idet der i tabellen fastlægges kvoter for hver producent for dette år.
- 79 Det andet dokument består af en række tabeller, der blev fundet hos ATO (bilag til skrivelsen af 3.4.1985), hvori der for de fire franske producenter (ATO, Rhône-Poulenc, Solvay og Hoechst France) er angivet deres omsætning i de vesteuropæiske lande for hver af de fire sidste måneder i 1979. Under nogle af disse tabeller er der en sammenligning mellem de realiserede tal og kvoterne: »85% af kvoterne« og »84,7% af kvoterne«. Dette dokument viser, at Rhône-Poulenc ikke blot deltog

i en markedsopdelingsordning for 1979, men også i kontrollen med, at denne plan blev gennemført af de fire franske producenter.

- 80 Det tredje dokument er en tabel af 26. februar 1980 med overskriften »Polypropylene — Sales target 1980 (kt)«, der blev fundet hos ATO (bilag 60 til den generelle meddelelse). I denne tabel sammenlignes for alle de vesteuropæiske producenter »1980 target«, »opening suggestions«, »proposed adjustments« og »agreed targets 1980«. Dette dokument viser, hvorledes kvoterne er blevet fastsat.
- 81 Disse oplysninger underbygges af en fjerde tabel, som blev fundet dels hos ATO, dels hos ICI (bilag 59-61 til den generelle meddelelse), hvori producenterens salg udtrykt i mængde og markedsandel sammenlignes i følgende kolonner: »1979 actual«, »1980 target«, »(1980) actual« og »1981 aspirations«. Kommissionen har henvist til, at ICI i svaret på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse) vedrørende dette dokument har oplyst, at »the source of information for actual historic figures in this table would have been the producers themselves« (»kilden til oplysningerne om faktiske historiske tal i denne tabel må have været producenterne selv«).
- 82 Disse dokumenter viser ifølge Kommissionen, at producenterne er nået til enighed om hver enkelt producents salg, idet de ved forhandlingerne har taget udgangspunkt i den enkeltes ønske. Udsvingene i de mængder, der blev tildelt producenterne, skyldes, at man i første omgang havde vurderet markedet for optimistisk, og at det derfor var nødvendigt at tilpasse de mængder, der svarede til de kvoter, som var aftalt i form af markedsandele, på grundlag af den nye vurdering af det samlede marked.
- 83 Hertil kommer, at de tal, der er angivet i de forskellige tabeller, viser, at Rhône-Poulenc i 1980 næsten præcist holdt sig inden for den markedsandel, selskabet oprindeligt var blevet tildelt (2,98% i stedet for de aftalte 2,97%).

84 Endelig har Kommissionen anført, at Amoco og BP i modsætning til Rhône-Poulenc ikke deltog i producentmøderne, hvilket ikke er uden betydning for deres mulige deltagelse i udarbejdelsen af de nævnte tabeller. Endvidere har Kommissionen anført, at noget af bevismaterialet (bilag 8, 17, 33, 55, 59, 73-87 og 88 til den generelle meddelelse) viser, at de tal, der i de forskellige tabeller er angivet vedrørende Amoco, er omtrentlige vurderinger af selskabets stilling. Kommissionen udleder heraf, at Amoco aldrig har givet konkrete oplysninger til de virksomheder, der var medlemmer af kartellet, hvilket bekræftes af ICI's svar på begæringen om oplysninger. Angivelsen af Rhône-Poulenc og Amoco i de forskellige tabeller er således ikke af samme karakter.

c) Rettens vurdering

85 Det bemærkes, at sagsøgeren fra slutningen af 1978 eller begyndelsen af 1979 deltog fast i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, hvorunder producenterne drøftede salgsmængder og udvekslede oplysninger herom.

86 Samtidig med, at Rhône-Poulenc deltog i møderne, fremgår selskabets navn også af forskellige tabeller (bilag 55-61 til den generelle meddelelse og bilag til skrivelser af 3.4.1985), hvis indhold klart viser, at de skulle anvendes til at fastlægge salgsmål. De fleste af sagsøgerne har i deres svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten indrømmet, at det ikke havde været muligt at opstille de tabeller, der blev fundet hos ICI, ATO og Hercules, på grundlag af statistikker fra Fides-systemet. ICI har i øvrigt vedrørende en af disse tabeller i sit svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse) anført, at »the source of information for actual historic figures in this table would have been the producers themselves« (»kilden til oplysningerne om faktiske historiske tal i denne tabel må have været producenterne selv«). Kommissionen lagde derfor med rette til grund, at oplysningerne i tabellerne var givet af Rhône-Poulenc i forbindelse med de møder, selskabet deltog i.

87 Med det ordvalg, der er anvendt i tabellerne vedrørende 1979 og 1980 (som f.eks. »revised target«, »opening suggestions«, »proposed adjustments« og »agreed

targets»), kan det lægges til grund, at der blev opnået enighed mellem producenterne.

- 88 Hvad nærmere angår 1979, finder Retten det på grundlag af referatet af mødet den 26. og 27. september 1979 (bilag 12 til den generelle meddelelse) og den udtærede tabel med overskriften »Producers' Sales to West Europe«, der blev fundet hos ICI (bilag 55 til den generelle meddelelse), og hvori der for alle de vesteuropæiske polypropylenproducenter er angivet deres omsætning i kiloton for 1976, 1977 og 1978 samt tal i kolonnerne »1979 actual«, »revised target« og »79«, at der ved mødet var enighed om, at kvoteordningen i årets tre sidste måneder måtte strammes op. Det fremgår således af ordet »tight«, sammenholdt med begrænsningen af salget til 80% af 1/12 af det fastsatte årlige salg, at den oprindeligt fastlagte ordning for 1979 måtte strammes op i de tre sidste måneder. Denne fortolkning af referatet underbygges af den nævnte tabel, fordi denne tabel under overskriften »79« i sidste kolonne til højre for kolonnen »revised target« indeholder tal, der må svare til de oprindeligt fastsatte kvoter. Kvoterne måtte begrænses, fordi de var fastlagt på grundlag af en for optimistisk vurdering af markedet, således som det også var tilfældet for 1980. Disse konstateringer påvirkes ikke af, at ICI — som nævnt i beslutningens 31. betragtning, tredje afsnit — henviste til en ordning, »der var blevet foreslået eller vedtaget i Zürich, og som gik ud på at begrænse det månedlige salg til 80% af det gennemsnitlige salg i årets første otte måneder«. Denne henvisning, sammenholdt med 54. betragtning til beslutningen, må netop forstås således, at der tidligere var fastsat salgsmål for det månedlige salg i de første otte måneder af 1979.
- 89 Hertil kommer, at de franske producenter, herunder sagsøgeren, systematisk måned for måned udvekslede oplysninger om deres omsætning i de fire sidste måneder af 1979 og sammenlignede dem med »kvoter« (bilag til skrivelsen af 3.4.1985). Det kan heraf udledes, at de franske producenter i hvert fald har forsøgt at sikre overholdelsen af de aftalte mål.
- 90 Hvad angår 1980, finder Retten, at det af den tabel af 26. februar 1980, der blev fundet hos ATO (bilag 60 til den generelle meddelelse), og som indeholder en

kolonne med overskriften »agreed targets 1980«, samt af referaterne af møderne i januar 1981 (bilag 17 til den generelle meddelelse), hvorunder producenterne, men ikke sagsøgeren, sammenlignede de faktisk solgte mængder (»Actual kt«) med de fastlagte mål (»Target kt«), fremgår, at der for hele året var fastsat salgsmål. Endvidere bekræftes disse dokumenter af en tabel af 8. oktober 1980 (bilag 57 til den generelle meddelelse), hvori to kolonner sammenlignes, den ene med oplysninger om »1980 Nameplate Capacity« og den anden med »1980 Quota« for de forskellige producenter.

- 91 Disse konstateringer berøres ikke af, at Kommissionen ikke har draget de samme konklusioner med hensyn til Amoco, hvis navn også fremgår af de nævnte tabeller. Amoco's situation adskiller sig fra sagsøgerens, idet denne virksomhed ikke deltog i producentmøderne, hvis formål bl.a. var at fastsætte salgsmål. Kommissionen kunne derfor lægge til grund, at de tal, der i de forskellige tabeller er angivet vedrørende Amoco, kun var en omtrentlig vurdering af selskabets stilling, og at vurderingen var foretaget af de andre producenter i mangel af konkrete oplysninger fra denne virksomhed. Denne konklusion bekræftes i øvrigt af ICI's svar på begæringen om oplysninger, idet det heri anføres, at »However figures for Amoco / Hercules... would have been estimated from industry figures generally available from Fides« (»for så vidt angår tallene for Amoco / Hercules... må der imidlertid være tale om skøn på grundlag af tal fra branchen, som var almindeligt tilgængelige i Fides-systemet«).
- 92 Det tilføjes, at Kommissionen med rette kunne antage, at de forskellige foranstaltninger til begrænsning af salget var led i en kvoteordning, idet disse havde samme formål, nemlig at begrænse presset på priserne som følge af udbudsoverskuddet.
- 93 Kommissionen har herefter ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren var blandt de polypropylenproducenter, der var blevet enige om de salgsmål for 1979 og 1980, der nævnes i beslutningen, og at disse var led i en kvoteordning.

2. Retlig kvalifikation

A — Den anfægtede retsakt

- 94 Det anføres i beslutningen (81. betragtning, første afsnit), at hele det kompleks af planer og ordninger, der blev vedtaget inden for rammerne af systemet med regelmæssige og institutionaliserede møder, må betragtes som en enkelt uafbrudt »aftale« efter artikel 85, stk. 1.
- 95 I den foreliggende sag deltog producenterne ved at tilslutte sig en fælles plan om at regulere priser og leverancer på polypropylenmarkedet i en overordnet rammeaftale, der blev udmøntet i en række mere detaljerede delaftaler, som blev udarbejdet fra tid til anden (beslutningen, 81. betragtning, tredje afsnit). Ved den detaljerede udmøntning af den overordnede plan blev der på mange områder opnået udtrykkelig enighed, som f.eks. ved de individuelle prisinitiativer og de årlige kvoteordninger (beslutningen, 82. betragtning, første afsnit).
- 96 Det anføres videre i beslutningen (82. betragtning, andet afsnit), at de forskellige initiativer, hvor den ene eller den anden producent blev omtalt som »anfører«, mens de andre »fulgte trop«, selv før 1979 beroede på en aftale mellem dem.
- 97 Hvad særligt angår initiativet i december 1977, anføres det i beslutningen (82. betragtning, tredje afsnit), at producenter som Hercules, Hoechst, ICI, Linz, Rhône-Poulenc, Saga og Solvay selv over for kunder på EATP-møderne fremhævede behovet for samordnede foranstaltninger for at opnå prisforhøjelser. Der foregik yderligere kontakter mellem producenterne om prispolitik uden for EATP-møderne. I lyset af disse kontakter, der indrømmes at have fundet sted, er Kommissionen af den opfattelse, at der lå en konkret prisaftale bag den omstændighed, at en eller flere producenter klagede over en alt for lav rentabilitet og foreslog fælles foranstaltninger, mens de øvrige gav udtryk for »støtte« hertil. Kommissionen tilføjer, at selv om der ikke havde fundet yderligere kontakter sted, ville dette stadig væk indicere, at der forelå en tilstrækkelig bred enighed til, at der var tale om en aftale efter artikel 85, stk. 1.

- 98 Endvidere anføres det i beslutningen, at den omstændighed, at producenterne naturligvis ikke alle kunne være til stede ved samtlige møder, ikke ændrer ved den konklusion, at der her er tale om én uafbrudt aftale. Alle »initiativer« måtte nødvendigvis planlægges og iværksættes over flere måneder, og hvad angår den enkelte producents deltagelse i disse initiativer, gør det ingen større forskel, om vedkommende var til stede ved alle møder eller ej (beslutningen, 83. betragtning, første afsnit).
- 99 Ifølge beslutningen (86. betragtning, første afsnit) måtte iværksættelsen af kartellet anses for en »aftale« i henhold til artikel 85, stk. 1, eftersom det var baseret på en fælles, detaljeret plan.
- 100 »Aftaler« og »samordnet praksis« er ifølge beslutningen (86. betragtning, andet afsnit) to forskellige begreber, men der kan være tilfælde, hvor der i en hemmelig forståelse indgår elementer af begge former for ulovligt samarbejde.
- 101 Det anføres videre, at »samordnet praksis« er en form for samarbejde mellem virksomheder, der — uden at have nået det stadium, hvor en egentlig aftale er indgået — bevidst erstatter den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med et praktisk samarbejde (beslutningen, 86. betragtning, tredje afsnit).
- 102 Ifølge beslutningen (87. betragtning, første afsnit) blev det særskilte begreb »samordnet praksis« indføjet i Traktaten for at forhindre, at virksomheder omgår artikel 85, stk. 1, ved at foretage en form for konkurrencebegrænsende samordning, der ikke kan betragtes som en egentlig aftale, f.eks. ved forinden at underrette hinanden om, hvilken holdning de hver især vil indtage, således at hver enkelt part i sin kommercielle adfærd kan handle ud fra sin viden om, at konkurrenterne vil følge samme adfærd (jf. Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, ICI mod Kommissionen, Sml. s. 151).
- 103 Domstolen fastslog i dom af 16. december 1975 (forenede sager 40/73 — 48/73, 50/73, 54/73 — 56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie mod Kommissionen, Sml. s. 1663), at de kriterier for koordinering og samarbejde, som den har opstillet i sin praksis, og hvorefter det på ingen måde kræves, at der udarbejdes en egentlig »plan«, skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag Traktatens kon-

kurrencebestemmelser, og hvorefter enhver virksomhed uafhængigt skal tage stilling til den politik, den vil føre på det fælles marked. Selv om dette krav om uafhængighed ganske vist ikke udelukker, at virksomhederne kan foretage de nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller forventede adfærd, forhindrer det imidlertid enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, som den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet (beslutningen, 87. betragtning, andet afsnit). En konkret adfærd kan således — som en form for »samordnet praksis« — være omfattet af artikel 85, stk. 1, selv om parterne ikke forinden er nået til enighed om en fælles plan, der fastlægger deres nærmere adfærd på markedet, men vedtager eller tilslutter sig fælles foranstaltninger, der fremmer koordineringen af deres kommercielle adfærd (beslutningen, 87. betragtning, tredje afsnit, første pkt.).

- 104 Endvidere anføres det i beslutningen (87. betragtning, tredje afsnit, tredje pkt.), at det i et komplekst kartel desuden er muligt, at nogle producenter på et givet tidspunkt ikke giver udtryk for en egentlig tilslutning til en bestemt foranstaltning, der er vedtaget af de andre, men ikke desto mindre udtrykker generel støtte til den pågældende plan og indretter deres adfærd herefter. I visse henseender kan det vedvarende samarbejde og den vedvarende forståelse mellem producenterne om gennemførelse af den overordnede plan derfor have nogle af de kendetegn, der er karakteristiske for samordnet praksis (beslutningen, 87. betragtning, tredje afsnit, femte pkt.).
- 105 Betydningen af begrebet »samordnet praksis« beror således ifølge beslutningen (87. betragtning, fjerde afsnit) i mindre grad på en sondring mellem dette begreb og begrebet »aftale« end på en sondring mellem de former for samordning, der er omfattet af artikel 85, stk. 1, og den simple parallelle adfærd, der ikke er forbundet med nogen samordning. I denne sag er det derfor mindre væsentligt at fastslå samarbejdets præcise karakter.
- 106 Endelig anføres det i beslutningen (88. betragtning, første og andet afsnit), at de fleste af producenterne under den administrative procedure hævdede, at deres adfærd i forbindelse med de påståede prisinitiativer ikke beroede på nogen aftale efter artikel 85 (jf. 84. betragtning til beslutningen), og at der heller ikke ud fra deres adfærd var grundlag for at fastslå, at der var tale om en samordnet praksis. Dette begreb forudsætter ifølge producenterne »åbenlyse handlinger« på markedet,

og i den foreliggende sag er der slet ikke tale om sådanne handlinger, da der aldrig blev udsendt prislistes eller »målpriser« til kunderne. Dette argument afvises i beslutningen. Havde det i denne sag været nødvendigt at påberåbe sig beviser for en samordnet praksis, ville kravet om, at deltagerne skulle have taget visse skridt for at nå deres fælles mål, fuldt ud være opfyldt. De forskellige prisinitiativer er klart dokumenteret. Det kan heller ikke benægtes, at de enkelte producenter traf parallelle foranstaltninger for at iværksætte dem. De skridt, producenterne tog såvel individuelt som samlet, fremgår klart af det foreliggende bevismateriale: mødereferater, interne memoranda, instrukser og rundskrivelser til salgskontorer samt skrivelser til kunder. Det er helt irrelevant, om de »offentliggjorde« prislistes. Prisinstrukserne er i sig selv ikke blot det bedste bevis for de foranstaltninger, de enkelte producenter traf for at virkeliggøre det fælles mål, men ud fra deres indhold og tidspunktet for deres udsendelse er de også bevis for en forståelse mellem dem.

B — Parternes anbringender

107 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen med urette har undladt klart at kvalificere overtrædelsen som en »aftale« eller en »samordnet praksis«, og at den med urette fandt det irrelevant at foretage en nøjagtig kvalifikation af kartellet, hvilket kræves i henhold til retspraksis (dom af 3.7.1985, sag 243/83, Binon, Sml. s. 2015, præmis 14-16). Den retlige kvalifikation af kartellet er væsentlig, da de omstændigheder, der er afgørende for, om der foreligger en »aftale« eller en »samordnet praksis«, og hvis tilstedeværelse skal påvises, er forskellige. For så vidt angår en »aftale«, foreligger der en overtrædelse, såfremt virksomhederne har påtaget sin en forpligtelse, også selv om forpligtelsen kun er moralsk, og selv om forpligtelsen ikke gennemføres på markedet i form af en konkurrencebegrænsende adfærd. Med hensyn til en »samordnet praksis« forudsættes der derimod en fælles eller koordineret optræden på markedet fra virksomhedernes side. En sådan optræden på markedet er en betingelse for, at der mellem virksomheder, der ikke har påtaget sig forpligtelser, kan anses at foreligge en konkurrencebegrænsende samordning, og således for, om selve kartellet kan anses for gennemført.

108 Da virksomhederne ifølge sagsøgeren ikke har påtaget sig en konkurrencebegrænsende forpligtelse, kan de kun anses for at have deltaget i en samordnet praksis, hvis de har udvist en konkurrencebegrænsende adfærd på markedet. En samordnet praksis, hvis formål er at påvirke konkurrencen, må således nødvendigvis have givet sig udslag i en vis adfærd på markedet, også selv om det konkurrencebegrænsende mål med denne praksis — i modsætning til en samordnet praksis, som har haft til følge at påvirke konkurrencen — ikke er blevet nået.

- 109 Det er således sagsøgerens opfattelse, at det er en nødvendig forudsætning for, at der foreligger en samordnet praksis, at de deltagende virksomheder faktisk har indtaget en koordineret adfærd på markedet. Hvis begrebet samordnet praksis indskrænkes til kun at forudsætte, at den ene betingelse (samordningen) er opfyldt, mens der bortses fra den anden betingelse (adfærden), således som Kommissionen gør, vil det være muligt for denne at fordømme en virksomheds adfærd, alene fordi denne har haft kontakt med sine konkurrenter, uden at kontakten har haft den mindste indvirkning på virksomhedens adfærd, eller at virksomheden har haft denne hensigt med kontakten. Sagsøgeren har anført, at Domstolens praksis ved en korrekt fortolkning støtter selskabets opfattelse, for så vidt angår kravet om en vis adfærd på markedet (domme af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 65, af 16.12.1975, de forenede sager 40/73 — 48/73, 50/73, 54/73 — 56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., af 14.7.1981, sag 172/80, Züchner, Sml. s. 2021, præmis 12, af 21.2.1984, sag 86/82, Hasselblad mod Kommissionen, Sml. s. 883, præmis 24 ff., af 28.3.1984, forenede sager 29/83 og 30/83, Compagnie royale asturienne des mines og Rheinzink mod Kommissionen, Sml. s. 1679, og af 3.7.1985, sag 243/83, a. st., præmis 11 ff.). Det samme er tilfældet i 88. betragtning til beslutningen.
- 110 Sagsøgeren har anført, at interessen for spørgsmålet om kvalifikation og definitionen af overtrædelsen i den foreliggende sag beror på, at Kommissionen ikke har ført bevis for Rhône-Poulenc's deltagelse hverken i en aftale eller en samordnet praksis, hvis man som selskabet er af den opfattelse, at en samordnet praksis forudsætter, at deltagerne har indtaget en koordineret adfærd på markedet. Definitionen af begrebet »samordnet praksis« har derfor særlig betydning for sagsøgeren. Spørgsmålet er så meget mere vigtigt, da det er første gang, det foreligger på denne måde for Fællesskabets retsinstanser. I de sager, der indtil nu har været forelagt Domstolen, har det ikke været bestridt, at der var udvist en vis adfærd på markedet, og det drejede sig derfor udelukkende om, hvorvidt denne var tilstrækkelig til, at en samordning kunne anses at foreligge.
- 111 Kommissionen har derimod anført, at det er af underordnet betydning, om en forståelse eller et kartel retligt kvalificeres som en aftale eller en samordnet praksis i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, og om dette samarbejde indeholder elementer fra det ene eller det andet. Kommissionen har i denne forbindelse anført, at ordene »aftale« og »samordnet praksis« omfatter de forskellige typer af adfærd, hvorved konkurrenter påtager sig en gensidig begrænsning i deres handlefrihed på markedet med udgangspunkt i direkte eller indirekte kontakter mellem dem i stedet for helt selvstændigt at fastlægge deres fremtidige konkurrencepolitik.

- 112 Kommissionen har videre anført, at formålet med at anvende de forskellige begreber i artikel 85 er at forbyde enhver form for samarbejde og ikke at angive, at de skal behandles forskelligt. Det derfor uden betydning at fastlægge, hvor skillelinjen skal drages mellem de forskellige begreber, der skal omfatte enhver form for forbudt adfærd. Grunden til, at begrebet »samordnet praksis« er medtaget i artikel 85, er, at bestemmelsen — ud over aftaler — skal omfatte de former for samarbejde, som kun er udtryk for en form for faktisk samordning eller praktisk forståelse, men som alligevel kan virke konkurrencefordrejende (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 64-66).
- 113 Kommissionen har gjort gældende, at det fremgår af Domstolens praksis (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73 — 48/73, 50/73, 54/73 — 56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 173 og 174), at hensigten er at forbyde enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, som den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet. Der kan således foreligge en samordnet praksis, allerede fordi der er kontakt mellem konkurrenter, selv om denne kontakt endnu ikke har givet sig udslag i nogen adfærd på markedet.
- 114 Det er Kommissionens opfattelse, at der er tale om samordnet praksis, når der er en samordning med det formål at begrænse virksomhedernes selvbestemmelsesret i forhold til hinanden, også selv om der ikke er konstateret en faktisk adfærd på markedet. Det er i virkeligheden et spørgsmål om betydningen af ordet »praksis«. Kommissionen kan ikke støtte den opfattelse, at dette ord skal forstås snævert som »adfærd på markedet«. Efter Kommissionens opfattelse kan der ved ordet forstås den blotte deltagelse i kontakter, når disse har til formål at begrænse virksomhedernes selvbestemmelsesret.
- 115 Kommissionen har videre anført, at hvis det, for at der er tale om en samordnet praksis, er en forudsætning, at begge forhold foreligger — samordning og adfærd på markedet — vil mange former for praksis, som har til formål, men ikke nødvendigvis til følge at fordreje konkurrencen på det fælles marked, falde uden for artikel 85's anvendelsesområde. Dette fører således til, at man ophæver virkningen af en del af artikel 85. Hertil kommer, at sagsøgerens opfattelse ikke er i overens-

stemmelse med Domstolens praksis vedrørende begrebet samordnet praksis (domme af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 66, af 16.12.1975, forenede sager 40/73 — 48/73, 50/73, 54/73 — 56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 26, og af 14.7.1981, sag 172/80, a. st., præmis 14). Når der i disse domme i alle tilfælde nævnes praksis på markedet, er der ikke tale om det forhold, der udgør overtrædelsen — således som sagsøgeren har anført — men om det forhold, hvorfra der kan udledes en samordning. Ifølge Domstolens praksis kræves der ikke en faktisk adfærd på markedet. Det kræves kun, at virksomhederne har taget kontakt med hinanden på en sådan måde, at de giver afkald på den nødvendige selvbestemmelsesret.

- 116 Ifølge Kommissionen er det således ikke en nødvendig forudsætning for, at der foreligger en overtrædelse af artikel 85, at virksomhederne i deres praksis har gennemført det, de er blevet enige om. Gerningsindholdet i artikel 85, stk. 1, er fuldt ud realiseret, når virksomhederne har til hensigt at erstatte den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med et samarbejde, og denne hensigt er udmøntet i en samordning, således at der ikke nødvendigvis efterfølgende skal være konstateret en vis adfærd på markedet.
- 117 Kommissionen har afslutningsvis konkluderet, at den var berettiget til at kvalificere den konstaterede overtrædelse principalt som en aftale og subsidiært, for så vidt der er behov herfor, som en samordnet praksis.

C — Rettens vurdering

- 118 Det bemærkes indledningsvis, at spørgsmålet om, hvorvidt Kommissionen var forpligtet til at kvalificere hvert af de forhold, der er påberåbt over for sagsøgeren, enten som en aftale eller samordnet praksis i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, er irrelevant. Det fremgår således af beslutningens 80. betragtning, andet afsnit, jf. 81. betragtning, tredje afsnit, og 82. betragtning, første afsnit, at Kommissionen principalt har kvalificeret hvert af forholdene som »aftale«.
- 119 Tilsvarende fremgår det af beslutningens 86. betragtning, andet og tredje afsnit, jf. 87. betragtning, tredje afsnit, og 88. betragtning, at Kommissionen subsidiært har

kvalificeret de forskellige elementer i overtrædelsen som »samordnet praksis«, enten fordi det på grundlag af disse ikke kunne fastslås, at parterne forinden var nået til enighed om en fælles plan, der fastlagde deres nærmere adfærd på markedet, men dog at de havde vedtaget eller tilsluttet sig fælles foranstaltninger, der skulle fremme koordineringen af deres politik, eller fordi det på grundlag af disse og som følge af kartellets komplekse karakter med hensyn til nogle af producenterne ikke kunne anses for bevist, at de på et givet tidspunkt havde givet udtryk for en egentlig tilslutning til en bestemt foranstaltning, der var vedtaget af de andre, men ikke desto mindre havde udtrykt generel støtte til den pågældende plan og indrettet deres adfærd herefter. Det konkluderes således i beslutningen, at det vedvarende samarbejde og den vedvarende forståelse mellem producenterne om gennemførelsen af den overordnede plan derfor i visse henseender kunne have nogle af de kendetegn, der er karakteristiske for samordnet praksis.

120 Det bemærkes, at det fremgår af Domstolens praksis, at det, for at der er tale om en aftale i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, er tilstrækkeligt, at de pågældende virksomheder har givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde (jf. domme af 15.7.1970, sag 41/69, ACF Chemiefarma mod Kommissionen, Sml. s. 107, præmis 112, og dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78 — 215/78 og 218/78, van Landewyck mod Kommissionen, Sml. s. 3125, præmis 86). Kommissionen kunne derfor med rette anse enigheden mellem sagsøgeren og andre polypropylenproducenter, som der er ført tilstrækkeligt bevis for, og som omfattede fastsættelse af målpriser fra juli til december 1979 og salgsmål for 1979 og 1980, for en aftale i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

121 Med hensyn til definitionen af begrebet »samordnet praksis« henvises til Domstolens praksis, hvoraf fremgår, at de kriterier om koordination og samarbejde, som den tidligere har opstillet, skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag Traktatens konkurrencebestemmelser, og hvorefter enhver erhvervsdrivende uafhængigt skal tage stilling til den politik, han vil føre på det fælles marked. Selv om dette krav om uafhængighed ganske vist ikke udelukker, at virksomhederne kan foretage de nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller forventede adfærd, forhindrer det imidlertid enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, som den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73 — 48/73, 50/73, 54/73 — 56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 173 og 174).

- 122 Sagsøgeren har i denne sag deltaget i møder, der havde til formål at fastsætte målpriser og salgsmål, og der blev under møderne udvekslet oplysninger mellem konkurrenter om de priser, de ønskede på markedet, om deres forventede priser, om deres dækningspunkt, om de begrænsninger i salgsmængderne, de anså for nødvendige, og om deres omsætning. Sagsøgeren har ved sin deltagelse i disse møder sammen med sine konkurrenter deltaget i en samordning med det formål at påvirke deres adfærd på markedet og at informere hinanden om, hvorledes den enkelte producent forventede at ville optræde på markedet.
- 123 Sagsøgerens formål var således ikke kun på forhånd at fjerne den usikkerhed, der var med hensyn til konkurrenternes fremtidige adfærd, men selskabet må nødvendigvis have taget hensyn — direkte eller indirekte — til de oplysninger, det fik ved disse møder, ved fastlæggelsen af den politik, det agtede at føre på markedet. På samme måde må selskabets konkurrenter — direkte eller indirekte — have taget hensyn til de oplysninger, som sagsøgeren gav dem, vedrørende den adfærd, selskabet havde besluttet eller påtænkte at indtage på markedet, ved fastlæggelsen af den politik, de agtede at føre.
- 124 Det er således med rette, at Kommissionen — på grund af mødernes formål — subsidiært har kvalificeret EATP-mødet den 22. november 1977, som sagsøgeren deltog i, og de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, som sagsøgeren deltog i fra slutningen af 1978 eller begyndelsen af 1979 og til slutningen af 1980, som samordnet praksis i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.
- 125 For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt Kommissionen var berettiget til at fastslå, at der var tale om en enkelt overtrædelse, som i beslutningens artikel 1 kvalificeres som »en aftale og samordnet praksis«, bemærkes, at den samordnede praksis, der er konstateret, og de indgåede aftaler på grund af deres sammenfaldende formål indgår som led i systemer med regelmæssige møder, fastsættelse af målpriser og kvoter.
- 126 Det må understreges, at disse systemer var led i de pågældende virksomheders bestræbelser på at nå et bestemt økonomisk mål, nemlig at fordreje den normale

prisudvikling på polypropylenmarkedet. Det ville derfor være unaturligt at opdele denne sammenhængende adfærd, der havde ét formål, i forskellige særskilte overtrædelser. Sagsøgeren deltog således i flere år i et integreret hele med systemer, der tilsammen udgør en enkelt overtrædelse, og denne overtrædelse blev gradvist udmøntet dels i aftaler, dels i ulovlig samordnet praksis.

127 Endvidere bemærkes, at Kommissionen ligeledes var berettiget til at kvalificere denne ene overtrædelse som »en aftale og samordnet praksis«, idet overtrædelsen samtidig indeholdt elementer, der må kvalificeres som »aftaler«, og elementer, som må kvalificeres som »samordnet praksis«. Da der er tale om en kompleks overtrædelse, må Kommissionens dobbelte kvalifikation i beslutningens artikel 1 forstås ikke som en kvalifikation, som forudsætter, at der samtidigt og kumulativt føres bevis for, at de faktiske omstændigheder hver for sig indeholder de elementer, der er forudsætningen for, at der foreligger en aftale og en samordnet praksis, men som en tilkendegivelse af, at der er tale om et kompleks, som indeholder faktiske omstændigheder, hvoraf nogle er kvalificeret som aftaler og andre som samordnet praksis, jf. EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1. Det fremgår ikke af denne bestemmelse, at der skal ske en specifik kvalifikation for en sådan kompleks overtrædelse.

128 Sagsøgerens anbringender vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer og den retlige kvalifikation heraf i den anfægtede retsakt må herefter i deres helhed forkastes.

Begrundelsen

1. Vedtagelsen af en enkelt beslutning

129 Sagsøgeren har anført, at det var forkert, at Kommissionen traf afgørelse i form af en enkelt beslutning, der var fælles for alle de berørte virksomheder. Selv om selskabet anerkender, at Kommissionen er berettiget til at vedtage en enkelt beslutning, er det dets opfattelse, at dette kun kan ske under forudsætning af, at det for den enkelte virksomhed i beslutningen er dokumenteret, at de klagepunkter, der gøres gældende over for virksomheden, er berettigede (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73 — 48/73, 50/73, 54/73 — 56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 111, og dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78 — 215/78 og 218/78, a. st., præmis 77). Det er ikke tilfældet i denne sag. Det forhold, at klagepunkterne er gjort generelle, har således medført, at der slet ikke er taget hensyn

til Rhône-Poulenc's særlige situation, der i det væsentlige skyldes, at selskabet forlod polypropylensektoren på det tidspunkt (slutningen af 1980), hvor det påståede kartel ifølge beslutningen begyndte at blive dannet. Med denne generalisering er der set bort fra, at der ikke var belastende bevismateriale mod Rhône-Poulenc, idet næsten hele bevismaterialet vedrører perioden efter det tidspunkt, hvor selskabet havde forladt markedet.

130 Kommissionen har heroverfor anført, at sagsøgeren ikke har godtgjort, at selskabet ikke var i stand til nøjagtigt at udlede af den samlede beslutning, hvilke klagepunkter der blev gjort gældende over for dette. Hertil kommer, at det er forkert at påstå, at kartellet først blev dannet, efter at Rhône-Poulenc havde forladt markedet. Kommissionen har således kun anerkendt, at selv om overtrædelsen tog sin begyndelse i midten af 1977, blev de foranstaltninger, hvorved denne adfærd skulle udmøntes, ikke fuldstændigt fastlagt før omkring begyndelsen af 1979 (jf. beslutningen, 105. betragtning, sidste afsnit).

131 Det bemærkes, at det forhold, at Retten har været i stand til at efterprøve berettigelsen af de klagepunkter, der i beslutningen er gjort gældende over for sagsøgeren, viser, at selskabet — på samme måde som Retten — med den fornødne sikkerhed af beslutningen kunne udlede, hvilke klagepunkter der vedrørte selskabet. Det forhold, at der er vedtaget en enkelt beslutning, har hverken haft til formål eller til følge at skjule, at der ikke var belastende bevismateriale mod Rhône-Poulenc. I denne forbindelse bemærkes, at i opregningen af det vigtigste bevismateriale, hvorpå beslutningen er baseret, i den 15. betragtning hertil, vedrører kun en meget lille del Rhône-Poulenc, således som selskabet har anført, men dette bevismateriale har været tilstrækkeligt til at støtte de bevismæssige konstateringer, Kommissionen har foretaget med hensyn til sagsøgeren. Hertil kommer, at sagsøgeren fuldt ud har fundet frem til og behandlet dette bevismateriale i de proceskrifter, der er indleveret til Retten. Anbringendet kan derfor ikke tiltrædes.

2. *Utilstrækkelig begrundelse*

132 Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionen ikke i tilstrækkeligt omfang har taget stilling til selskabets anbringender og argumenter i beslutningen. Selskabet har anført, at Kommissionen i henhold til EØF-Traktatens artikel 190 er forpligtet til at begrunde sine beslutninger, dels for at Fællesskabets retsinstanser kan efterprøve beslutningens lovlighed, dels for at give den berørte virksomhed de oplysninger, der gør det muligt at fastslå, om der foreligger en sådan fejl, at beslutningens lovlighed kan anfægtes (dom af 8.11.1983, forenede sager 96/82 — 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 og 110/82, IAZ mod Kommissionen, Sml. s. 3369, præ-

mis 37, dom af 11.7.1985, sag 42/84, Remia mod Kommissionen, Sml. s. 2545, præmis 26, dom af 17.1.1984, forenede sager 43/82 og 63/82, VBVB og VBBB mod Kommissionen, Sml. s. 19, præmis 22, og dom af 21.2.1973, sag 6/72, Europemballage og Continental Can mod Kommissionen, Sml. s. 215, præmis 6). Denne forpligtelse er ifølge sagsøgeren ikke opfyldt i denne sag, idet Kommissionen ved at tage samlet stilling til producenterne anbringender ikke har taget hensyn til sagsøgerens særlige situation. Kommissionen har således ikke særskilt besvaret følgende af sagsøgeren argumenter: Der findes ikke prisinstrukser fra sagsøgeren, kartellet blev stadig mere omfattende, og markedsforholdene udviklede sig, der findes ikke en reel undersøgelse af markedspriserne før slutningen af 1980, og dele af Kommissionens bevismateriale vedrører ikke Rhône-Poulenc.

- 133 Kommissionen har anført, at den ikke var forpligtet til at imødegå alle de anbringender, som de berørte virksomheder fremførte, og at den var berettiget til at undlade at besvare de anbringender, den fandt irrelevante (dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78 — 215/78 og 218/78, a. st., præmis 66).
- 134 Det bemærkes for det første, at sagsøgeren i stævningen har gjort indsigelse imod, at der i beslutningen blev taget stilling til en række anbringender og argumenter, der ikke vedrørte selskabet, som f.eks. spørgsmålet om, hvorvidt mødereferaterne var korrekte, om undersøgelsen af det tyske marked og om Coopers & Lybrand's gennemgang af priserne.
- 135 Dette anbringende må forkastes. Det kan således ikke bebrejdes Kommissionen, at den har besvaret anbringender og argumenter, der var blevet fremført af andre virksomheder, og som den fandt relevante, da Kommissionen var berettiget til at vedtage en enkelt beslutning, der var fælles for flere virksomheder.
- 136 Retten finder endvidere at måtte forkaste sagsøgerens argument, hvorefter Kommissionen ikke i beslutningen har begrundet, hvorfor den ikke har taget hensyn til sagsøgerens argument vedrørende manglende prisinstrukser. Beslutningens 77. betragtning, andet afsnit, og 83. betragtning, sidste afsnit, indeholder således en tilstrækkelig begrundelse for forkastelsen af dette argument, idet det fremgår heraf, at Kommissionen har benyttet andre bevismidler til at påvise den af sagsøgeren begåede overtrædelse. Endvidere må det også her fastslås, at sagsøgeren fuldt ud har fundet frem til og behandlet dette bevismateriale i de processkrifter, selskabet har indleveret til Retten.

- 137 For så vidt angår det argument, hvorefter Kommissionen ikke har taget hensyn til, at kartellet, der ifølge sagsøgeren først blev dannet, efter at selskabet havde forladt markedet, blev stadig mere omfattende, og at Kommissionen — for at medinddrage sagsøgeren — derfor måtte anvende en tilbagevirkende formodning, således at den af bevismateriale vedrørende en periode, der ligger efter, at Rhône-Poulenc havde forladt markedet, udleder, hvad formålet med kartellet var, mens selskabet endnu var på markedet, bemærkes dels, at Kommissionen kun har anvendt mødereferaterne for tiden efter 1980 til at underbygge bevismaterialet vedrørende 1979 og 1980, således som det fremgår af beslutningens 70. betragtning, sidste afsnit, dels at det utvivlsomt fremgår af beslutningens 18. betragtning, første afsnit, og 105. betragtning, sidste afsnit, at de foranstaltninger, hvorved den ulovlige adfærd skulle udmøntes, blev fuldstændigt fastlagt omkring begyndelsen af 1979, dvs. to år før sagsøgeren forlod markedet. Dette argument er derfor ikke relevant og må forkastes.
- 138 Med hensyn til, at der ikke skulle være taget stilling til sagsøgerens argument, hvorefter Kommissionen ikke kunne påberåbe sig de aktuelle markedsforhold over for sagsøgeren, idet markedsforholdene udviklede sig, bemærkes, at sagsøgeren med urette har anført, at Kommissionen over for selskabet har påberåbt sig de aktuelle markedsforhold. Der er således i 11.-13. betragtning til beslutningen en undersøgelse af udviklingen på markedet, hvori markedsforholdene, således som sagsøgeren kendte dem, ikke sammenblandes med forholdene, efter at selskabet forlod markedet, men der derimod sondres mellem disse to perioder. Det må antages, at Kommissionen har behandlet sagsøgeren på samme måde som de øvrige producenter, for så vidt angår den første periode. Argumentet må derfor forkastes.
- 139 Med hensyn til, at der ikke skulle være taget stilling til sagsøgerens argument, hvorefter Kommissionen ikke har foretaget en reel undersøgelse af markedet i den periode, der har interesse for selskabet, idet tabel 9 i bilaget til beslutningen kun vedrører 1981 og 1983, bemærkes, at der i beslutningens 17. betragtning, sidste afsnit, og 31. betragtning, sidste afsnit, er en tilsvarende undersøgelse for årene 1977-1979 som den undersøgelse, der findes i tabel 9 i bilaget til beslutningen. Sagsøgeren har ikke særskilt gjort indsigelse mod undersøgelsen af priserne i denne periode. Argumentet må derfor forkastes.

3. *Selvmodsigende begrundelse*

- 140 Sagsøgeren har anført, at beslutningens begrundelse for det første er selvmodsigende, idet beslutningen i to tilfælde (dels 74. betragtning, andet afsnit, og 90. betragtning, tredje afsnit, dels 18. betragtning in fine) indeholder påstande vedrørende »alle« producenter, mens Rhône-Poulenc i øvrigt i beslutningen (dels 77. betragtning, sidste afsnit, og 83. betragtning, sidste afsnit, dels 14. betragtning modsætningsvis) udtrykkeligt udskilles fra de øvrige producenter. Endvidere har sagsøgeren anført, at beslutningens begrundelse er i strid med beslutningens konklusion. Begrundelsen vedrører således aftaler mellem virksomhederne, mens der i konklusionen sondres mellem »aftaler« og »samordnet praksis«, hvorpå disse side-stilles, og begge gøres gældende over for sagsøgeren.
- 141 Kommissionen har anført, at argumentet beror på en forkert og ufuldstændig læsning af beslutningen og på en forskellig fortolkning af beslutningen med hensyn til den retlige kvalifikation af det omhandlede kartel.
- 142 Det bemærkes, at sagsøgerens argument beror på en læsning af beslutningen, hvorved visse begrundelser heri på en forkert måde udsøndres. Beslutningen udgør derimod en helhed, og hver begrundelse må læses i lyset af de øvrige begrundelser, for at de øjensynlige modsigelser i beslutningen kan fjernes. Beslutningens 77. betragtning, sidste afsnit, og 83. betragtning, sidste afsnit, præciserer således beslutningens 74. betragtning, andet afsnit, og 90. betragtning, tredje afsnit. På tilsvarende måde præciserer 14. betragtning til beslutningen dens 18. betragtning in fine.
- 143 Endvidere fremgår det af Rettens vurdering vedrørende den retlige kvalifikation af Kommissionens bevismæssige konstateringer, at beslutningen ikke er i strid med konklusionen.
- 144 Anbringendet må herefter forkastes.

Lighedsgrundsætningen

- 145 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen har tilsidesat lighedsgrundsætningen, idet den ikke har pålagt Amoco og BP en sanktion, selv om det bevismateriale, den var i besiddelse af vedrørende disse selskaber, var lige så omfattende som eller endog mere omfattende end bevismaterialet vedrørende sagsøgeren. Det fremgår således af beslutningen, at Kommissionen i forhold til disse to virksomheder var i besiddelse af et mere omfattende bevismateriale end i forhold til sagsøgeren (kontakter vedrørende pris- og kvoteordningerne, støtte til ICI og en vis tilpasning fra disse virksomhedernes side til karteldeltagernes adfærd), men at dette ikke ansås for tilstrækkeligt (jf. beslutningen, 78. betragtning, sidste afsnit). Kommissionen har herudover — uden at give en begrundelse herfor — vurderet værdien af det samme bevis, nemlig det forhold, at selskaberne nævnes i tabellerne vedrørende kvoter (beslutningen, tabel 8), forskelligt i forhold til dels Rhône-Poulenc, dels Amoco og BP.
- 146 Kommissionen har indledningsvis anført, at sagsøgeren ikke kan påberåbe sig lighedsgrundsætningen i sit forsvar for den overtrædelse, der er konstateret i forhold til selskabet. For så vidt angår Amoco og BP, har Kommissionen anført, at den har ladet tvivlen komme disse selskaber til gode, idet de ikke har deltaget i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter (beslutningen, 78. betragtning, sidste afsnit, første pkt.). Det forhold, at de to virksomheder har haft telefonisk kontakt med andre deltagere i kartellet, er ikke anset for tilstrækkeligt, da ikke enhver »kontakt« i sig selv udgør en samordnet praksis. I den foreliggende sag var de »kontakter«, der udgjorde en samordnet praksis, deltagelsen i møder med et konkurrencebegrænsende formål. Der er imidlertid ikke bevis for, at Amoco og BP deltog i disse møder. Hertil kommer, at de tabeller, der angiver virksomhedernes kvoter, ikke var det eneste forhold, som blev anset som bevis for deltagelsen i en samordnet praksis. Amoco's og BP's adfærd, der gik ud på, at de lejlighedsvis overholdt kvoterne og tilpassede deres priser til producenternes, er derfor — i mangel af et afgørende bevis for, at de deltog i samordningen — ikke tilstrækkelig til at pålægge disse virksomheder en sanktion for overtrædelse af Traktatens artikel 85, stk. 1.
- 147 Det bemærkes, at en betingelse for, at lighedsgrundsætningen kan anses for tilsidesat, er, at sammenlignelige forhold er blevet behandlet forskelligt. I det foreliggende tilfælde er forholdene for Rhône-Poulenc på den ene side og for Amoco og BP på den anden side imidlertid ikke sammenlignelige, idet de sidstnævnte ikke

deltog i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter. Kommissionen kunne derfor lovligt skønne, at den ikke havde tilstrækkeligt bevis for, at disse producenter havde deltaget i en samordning med et konkurrencebegrænsende formål, men at den havde det for sagsøgerens vedkommende. I henhold til beslutningen var det grundlæggende bevis, at der forelå en sådan samordning. Retten finder derfor, at forskellen i de nævnte virksomheders og sagsøgerens situation begrundes, at de er blevet behandlet forskelligt.

148 Hvad særligt angår sagsøgerens argument om, at Amoco er nævnt i tabellerne vedrørende salgsmængder, bemærkes, at Retten allerede har forkastet dette.

149 Anbringendet kan således ikke tiltrædes.

Bøden

150 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen i beslutningen har tilsidesat artikel 15 i forordning nr. 17, idet den ikke i tilstrækkeligt omfang har taget hensyn til overtrædelsens varighed og grovhed.

1. *Overtrædelsens varighed*

151 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ved udmålingen af den bøde, der er pålagt selskabet, ikke har bedømt overtrædelsens varighed korrekt, idet Kommissionen har lagt til grund, at overtrædelsen er påbegyndt i 1977, mens Rhône-Poulenc tidligst har påbegyndt sin deltagelse i 1979.

152 Kommissionen har heroverfor anført, at selv om den fandt, at sagsøgeren havde deltaget i en enkelt, fortsat rammeaftale, der blev påbegyndt i 1977, har den ved udmålingen af bøden taget hensyn til, at de foranstaltninger, hvorved overtrædelsen blev udmøntet, ikke blev fastlagt fuldstændigt før omkring begyndelsen af 1979.

153 Det bemærkes, at Retten allerede har fastslået, at Kommissionen korrekt har bedømt den periode, hvori sagsøgeren overtrådte EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

154 Anbringendet må derfor forkastes.

2. *Overtrædelsens grovhed*

A — Ingen sondring mellem virksomhederne

155 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ved udmålingen af bøden ikke i tilstrækkeligt omfang har sondret mellem grovheden af de overtrædelser, de enkelte virksomheder har begået. Den har således ikke taget hensyn til, at kartellet blev stadig mere omfattende, hvilket fremgår af stigningen i mødehyppigheden (et møde i 1979, seks i 1980 og 48 fra 1981 til 1983) og den tiltagende præcisering af mødernes formål.

156 Kommissionen har heroverfor anført, at den aldrig har anerkendt, at kartellet blev stadig mere omfattende, eller at der kun blev afholdt ét møde i 1979. Det forhold, at Kommissionen ikke har kunnet fastslå tidspunktet og stedet for møderne i 1979, viser ikke, at de ikke har fundet sted. Endvidere var mødernes formål i den indledende periode på ingen måde løst.

157 Det bemærkes, at da det er bevist, at sagsøgeren deltog i et system med regelmæssige møder for polypropylenproducenter, der bevisligt havde et konkurrencebegrænsende formål, er det uden betydning for vurderingen af overtrædelsens grovhed, at Kommissionen kun med hensyn til et begrænset antal møder har kunnet påvise, hvor og hvornår de fandt sted. Der henvises i denne forbindelse til, at det fremgår af ICI's svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse), at der i slutningen af 1978 eller begyndelsen af 1979 var gennemført et »system« med »chef«- og »ekspert«-møder.

158 Anbringendet kan derfor ikke tiltrædes.

B — Utilstrækkelig hensyntagen til krisen på polypropylenmarkedet

- 159 Sagsøgeren har endvidere anført, at Kommissionen ved udmålingen af bøderne ikke i tilstrækkeligt omfang har taget hensyn til den økonomiske situation, hvori overtrædelsen fandt sted, og som var præget af lang tids tab på polypropylenproduktionen, mens Kommissionen i tidligere beslutninger (navnlig beslutning af 19.7.1984 (IV/30.863 — BPCL / ICI), EFT L 212, s. 1, betragtning 36-2) har anerkendt, at strukturel overskudskapacitet inden for en branche kan gøre prisstigninger nødvendige og uundgåelige.
- 160 Kommissionen har hertil anført, at det er irrelevant at henvise til den økonomiske situation, idet kartellet ikke var et »krise«-kartel.
- 161 Det bemærkes indledningsvis, at sagsøgerens henvisning til tidligere kommissionsbeslutninger er uden betydning, idet disse vedrører fritagelser i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 3, for så vidt angår »krise«-karteller. I dette tilfælde er der imidlertid ikke fremsat begæring om en fritagelse i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 3.
- 162 Endvidere finder Retten, at det ved behandlingen af dette anbringende først må undersøges, hvorledes Kommissionen har fastsat den bøde, der er pålagt sagsøgeren.
- 163 Det bemærkes i denne forbindelse, at Kommissionen dels har fastlagt kriterier for fastsættelse af det generelle niveau for de bøder, der er pålagt de af beslutningen berørte virksomheder (108. betragtning til beslutningen), dels har fastlagt kriterier med henblik på at foretage en rimelig udmåling af de bøder, der blev pålagt den enkelte virksomhed (109. betragtning til beslutningen).

- 164 Retten finder, at de kriterier, der er nævnt i 108. betragtning, fuldt ud begrundet det generelle bødeniveau, som er anvendt over for de virksomheder, beslutningen er rettet til. Der henvises i denne forbindelse specielt til, at overtrædelsen af Traktatens artikel 85, stk. 1, navnlig litra a), b) og c), var åbenbar, hvilket polypropylenproducenterne, der handlede forsættligt og i dybeste hemmelighed, ikke var uvidende om.
- 165 Retten finder ligeledes, at de fire kriterier, der er nævnt i 109. betragtning, er relevante og tilstrækkelige som grundlag for en rimelig udmåling af de bøder, der blev pålagt den enkelte virksomhed.
- 166 Kommissionen var derfor ikke forpligtet til over for den enkelte producent nærmere at redegøre for, hvorledes den havde taget hensyn til de betydelige tab, som producenterne havde lidt på polypropylenmarkedet, idet der er tale om et af de kriterier, der er nævnt i 108. betragtning, og som indgik i fastsættelsen af det generelle bødeniveau, som Retten finder rimeligt.
- 167 Sagsøgerens anbringende kan derfor ikke tiltrædes.

C — Manglende bevis for Rhône-Poulenc's faktiske politik

- 168 Sagsøgeren har anført, at der i beslutningen ved udmålingen af bøden ikke er taget hensyn til, at der ikke var noget bevis for selskabets faktiske politik, navnlig med hensyn til priser.
- 169 Kommissionen har hertil bemærket, at dette anbringende allerede er besvaret, idet den har anført, at sagsøgerens omsætning i 1980 næsten fuldt ud svarede til de kvoter, der var tildelt selskabet. Denne form for »adfærd« viser ifølge Kommissionen, at sagsøgeren tog de aftaler, der blev indgået ved møderne, alvorligt.

- 170 Retten finder, at grunden til, at Kommissionen ikke kunne fremlægge beviser vedrørende Rhône-Poulenc's prispolitik, er, at selskabet ikke havde bevaret nogen dokumentation for denne politik. Tværtimod kan Kommissionen bevise, at, for så vidt angår salgsmængden, svarede sagsøgerens politik i 1980, udtrykt i markedsandel, til resultatet af de møder for polypropylenproducenter, som selskabet deltog i. Det fremgår således af en tabel, der viser de forskellige producenternes faktiske salg i 1979 og 1980, og hvori dette sammenlignes med salgsmålene for de samme år (bilag 59 til den generelle meddelelse), at sagsøgerens markedsandel svarede til den kvote, der oprindeligt var tildelt selskabet, udtrykt i markedsandel, selv om selskabet mængdemæssigt holdt sig under kvoten, idet det af producenterne forudsatte marked blev indsnævret (1 207,9 kiloton i stedet for 1 382 kiloton). Retten finder derfor, at Kommissionen havde tilstrækkelige beviser vedrørende Rhône-Poulenc's faktiske politik, og anbringendet må således forkastes.

D — Omfanget af sagsøgerens samarbejde

- 171 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ved udmålingen af bøden ikke har taget hensyn til omfanget af virksomhedernes samarbejde ved Kommissionens undersøgelse, selv om Kommissionen ikke forinden havde anmodet dem om at samarbejde.
- 172 Det bemærkes dels, at det ikke er nødvendigt, at sagsøgeren anmodes om at samarbejde med Kommissionen i den administrative fase, dels at sagsøgeren i denne fase alene oplyste i svaret på meddelelsen om klagepunkter, at selskabet ikke længere havde medarbejdere, der havde kendskab til de omstridte faktiske omstændigheder, eller havde materiale vedrørende polypropylenmarkedet, idet det havde forladt markedet flere år før meddelelsen blev fremsendt til selskabet. Sagsøgeren oplyste heller ikke, at selskabet havde truffet foranstaltninger med henblik på at spørge tidligere medarbejdere eller finde frem til sådant materiale.
- 173 Anbringendet må derfor forkastes.

- 174 Den bøde, der er pålagt sagsøgeren, findes herefter at være rimelig under hensyn til varigheden og grovheden af den overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler, som det kan fastslås, at sagsøgeren har begået.

Sagens omkostninger

- 175 I henhold til artikel 87, stk. 2, i Rettens procesreglement, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da sagsøgeren har tabt sagen, og Kommissionen har nedlagt påstand om, at sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger, pålægges det selskabet at betale disse.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RET TEN (Første Afdeling)

- 1) Sagsøgte frifindes.
- 2) Sagsøgeren betaler sagens omkostninger.

Cruz Vilaça

Schintgen

Edward

Kirschner

Lenaerts

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 24. oktober 1991.

H. Jung
Justitssekretær

J. L. Cruz Vilaça
Præsident